

FAUNA WERK GROEP

Jaarverslag 2019

stichting het nationale park
de hoge veluwe

FAUNAWERK GROEP

Jaarverslag 2019

Foto voorpagina: Nina de Vries

stichting het nationale park
de hoge veluwe

Inhoudsopgave

Jaarverslag 2019	1
Inleiding: <i>Nina de vries</i>	5
Hoofdstuk 1 Dagvlinders <i>Nina de Vries</i>	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Routes en plots	7
1.3 Kwetsbare soorten	7
1.4 Gentiaanblauwtje	8
1.5 Vliegveld Deelen	9
1.6 Losse waarnemingen	9
Hoofdstuk 2 Libellen <i>Rob Versteeg</i>	12
2.1 Algemeen	12
2.2 Landschappentuin	12
2.3 Veentjeswei	12
2.4 Deelense was	13
2.5 Samenvatting	14
Hoofdstuk 3 Overige insecten <i>Rob Versteeg</i>	15
3.1 Algemeen	15
3.2 Bijen, wespen en mieren	15
3.3 Kevers	15
3.4 Sprinkhanen en krekels	15
3.5 Vliegen en muggen	16
3.6 Wantsen en cicades	16
3.7 Overige geleedpotigen	16
3.8 Vliegveld Deelen insecten en overigen	17
3.9 Foto's van enkele soorten die in het Park gevonden zijn	18
Hoofdstuk 4 Spinnen <i>Rob Versteeg</i>	19
4.1 Algemeen	19
4.2 Een spinnenfamilie in droog gebied	20
4.3 Spinnensoorten in het Park	21
4.4 Collage van enkele soorten	22
4.5 Vliegveld Deelen	24
Hoofdstuk 5 Amfibieën en Reptielen <i>Evert Jan Kieft</i>	25
5.1 Algemeen	25
5.2 Amfibieën	26
5.3 Vaste reptielenroutes otterlose zand-zuid	26
Hoofdstuk 6 Vleermuizen <i>Arjen en Petra Wardenier</i>	28
6.1 Inleiding	28
6.2 Beheer open ruimten	28
6.3 Overige/incidentele routes	31
Hoofdstuk 7 Boommarters <i>Olga van der Klis e.a.</i>	34
7.1 Inleiding	34
7.2 Wintertelling	34
7.3 Zomertelling	35
Hoofdstuk 8 Vogels <i>René van Lopik e.a.</i>	36
8.1 Inleiding	36
8.2 Broedvogelonderzoek	36
8.3 Nachtzwaluwen	45
8.4 Klapekster winter 2018-2019	47
8.5 Losse waarnemingen	47
8.6 Rode lijstsoorten	48
8.7 Tot slot en vooruit	49
Hoofdstuk 9 Houtoogst <i>Dirk de Lange e.a.</i>	51
9.1 Houtoogstinventarisaties	51
9.2 Werkwijze van de inventarisaties	52
Hoofdstuk 10 Samenvatting <i>Nina de vries</i>	53

Kommavlinder op Oud Reemsterzand – 3 augustus 2018. In 2019 helaas weinig gezien. foto: Nina de Vries

Inleiding

Ook 2019 zullen we – net als 2018 – herinneren als een warm en droog jaar. Het hoogste temperatuurrecord ooit gemeten werd op 25 juli gebroken met de waarde van 40,7 graden Celsius in Gilze Rijen. Voor een compleet weeroverzicht verwijst ik naar de website van de KNMI (www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/warm-en-zonnig-2019).

Dat dit gevolgen heeft voor de flora en fauna werd zelfs in de media breeduit gemeten. Ook op De Hoge Veluwe was het niet anders dan in de rest van het land. De waterstand bijvoorbeeld in de vennen op het Deelense Veld heeft zijn normale waarde bij de start van het telseizoen al niet gehaald. Hierdoor kwam één telroute van libellen te vervallen, weinig tot geen water betekent weinig overlevingskansen voor de larven. En zo was het voor meer diersoorten een spannend jaar, hadden zij de extreme warmte en droogte van 2018 overleefd? De resultaten van onze monitoringsroutes en veldinventarisaties in Het Nationale Park De Hoge Veluwe kunt u lezen in dit verslag.

Schreven we in 2018 in de inleiding nog: "Vooral bij de vlinders en de reptielen was het weer duidelijk van invloed op het aantal waarnemingen gedurende het jaar. Op andere soorten, zoals de libellen, lijkt het minder invloed gehad te hebben..." Helaas moeten we nu constateren dat ook de libellen met name onder de droogte te lijden gehad hebben, drooggevalven vennen geven weinig overlevingskansen voor de larven, die van water en voedsel daarin afhankelijk zijn. Daarnaast hebben ook de reptielen en amfibieën mogelijk een klap gekregen, zie hiervoor het verslag in hoofdstuk 5.

Ook in 2019 zijn er een aantal wisselingen geweest in het ledenbestand, de Faunawerkgroep telt nu 28 personen. Al deze leden vullen elkaar aan in hun deskundigheid en kennis, waardoor we in staat zijn een grote groep diersoorten te monitoren. Maar aanvulling van leden met kennis is altijd welkom...

Dit jaarverslag is dus deels gemaakt door nieuwe subcoördinatoren die het stokje hebben overgenomen van de vertrekkende leden. Er ligt weer een uitgebreid verslag door de gezamenlijke inspanning van de leden van de Faunawerkgroep. Een verslag waarin vanuit de vele specialismen de waarnemingen van 2019 zijn vastgelegd. Mijn dank gaat dan ook uit naar de leden van de werkgroep die hieraan hebben bijgedragen, zonder hun inbreng zou een jaarverslag over zo'n breed spectrum van kennis en specialisme niet mogelijk zijn.

Wij wensen u veel leesplezier met dit jaarverslag.

Nina de Vries

Scheefbloemwitje, foto: Frans Horjus

Hoofdstuk 1

Dagvlinders

Nina de Vries

1.1 Algemeen

Na de extreem droge en warme zomer van 2018 was 2019 voor vlindersaars een spannend jaar. Met name de heidesoorten hadden in 2018 een flinke dreun gehad, dus de grote vraag was, hoeveel van deze soorten zullen we in 2019 nog zien. En als we ze al zien, in welke aantallen? Helaas, zoals de vlinderstichting al voorspelde werd 2019 inderdaad een rampjaar voor de heidesoorten. De belangrijkste waardplant van de heivlinder en kommavlinder (schapengras) had ernstig te lijden onder de droogte, waardoor er weinig voedsel voor de rupsen was te vinden. De aantallen vlinders van deze twee soorten waren dan ook aanzienlijk lager dan in de jaren voor 2018. Nieuwe soorten werden er dit jaar ook gezien, warmteminnaars zoals de koninginnenpage (*Papilio machaon*), kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) en scheefbloemwitje (*Pieris manni*) werden ook op De Hoge Veluwe gespot. Een overtrekkende grote vos (*Nymphalis polychloros*) rustte net lang genoeg uit op het pad om door twee vlindersaars goed gezien te worden. Een leuke waarneming! De kleine parelmoervlinder werd op zes verschillende routes waargenomen, in totaal zijn er 21 vlinders geteld. Het scheefbloemwitje werd eenmaal aangetroffen op het vlinderplotje 'Weitje van Poll'. Waarschijnlijk was deze vlinder op 'doortocht' vanaf Hoenderloo.

1.2 Routes en plotjes

In 2019 zijn er door leden van de faunawerkgroep negen vlinderroutes in verschillende biotopen meerdere malen dit telseizoen (april – september) gelopen. Eén van de oude routes op de Kompagnieberg is in 2018 vervallen, daarvoor in de plaats zijn dat jaar twee nieuwe routes uitgezet langs de corridor bij de Karitzkyweg en bij het Zinkgat langs het raster met Vliegveld Deelen. De route langs de corridor heeft tot doel de ontwikkeling van de vlinderpopulaties te volgen na deze grote beheeringreep. De route langs het raster ligt dicht in de buurt, hier zijn echter geen ingrepen gedaan, waardoor de routes dus goed vergeleken kunnen worden. Dit was het tweede teljaar voor deze routes, de route langs de corridor liet een groei zien in aantal vlinders (2018: 39; 2019: 145) en soorten (2018: 11; 2019: 13). De vegetatie heeft zich verder ontwikkeld, waardoor er meer nectar te vinden was en ook het aantal waardplanten is toegenomen.

Daarnaast zijn er in het kader van de 'terreinmonitoring dagvlinders' op tien plotjes van 50 x 50 meter, verspreid door het Park, minstens drie keer de dagvlinders geteld. Dit geeft een goed beeld van het voorkomen van dagvlinders in de verschillende habitats.

In totaal zijn er op de monitoringsroutes en –plotjes 4266 vlinders - verdeeld over 32 soorten - geteld en doorgegeven, tegen 2666 in 2018, 2303 in 2017, 4527 in 2016 en 6079 in 2015. Ten opzichte van 2018 en 2017 lijkt dit een forse stijging, maar in 2017 is een belangrijke route door omstandigheden niet geteld, waardoor dit een vertekend beeld geeft. De droge en hete zomer van 2018 is wel in deze cijfers terug te zien.

De kleine vuurvlinder had wederom een zeer goed jaar en nam in aantal meer dan een kwart van alle getelde vlinders voor zijn rekening: 1401 exemplaren tegen 731 ex. in 2018.

Ook in 2019 staat het hooibeestje weer op de tweede plaats met 803 ex. (2018: 550). De bruine vuurvlinder is dit jaar van zijn derde plek verstoten, een invasie distelvlinders is hier debet aan. Van deze soort werden er maar liefst 496 op de routes geteld, met als topper tijdens twee telrondes een trekvlucht van zo'n 100 exemplaren op één route. De heivlinder laat een licht herstel zien ten opzichte van 2018, er zijn er dit jaar 386 geteld. (2018: 265; 2017: 501).

1.3 Kwetsbare soorten

In het Park komt een aantal kwetsbare soorten dagvlinders voor, die hier gelukkig nog in redelijke aantallen vliegen. Door ze jaarlijks te monitoren hebben we goed in beeld waar de vlinders voorkomen en kunnen we adviseren bij beheersmaatregelen in deze gebieden. Aardbeivlinder, bosparelmoervlinder, grote parelmoervlinder, gentiaanblauwtje en kommavlinder zijn de meest bekende van deze soorten.

Helaas zien we voor een groot deel van deze soorten de sterk dalende lijn zich voortzet: van de aardbeivlinder zijn er op de routes en plotjes slechts 9 exemplaren geteld (2018: 19; 2017: 21, 2016: 46 en 2015: 92).

Aardbeivlinder, foto: Nina de Vries

Bosparelmoervlinder, foto: Nina de Vries

Gentiaanblauwtje zet eitjes af, foto: Nina de Vries

Ook de bosparelmoervlinder gaat helaas verder in een neerwaartse lijn, er zijn op de routes en plotjes slechts 24 exemplaren gezien (2018: 42; 2017: 100, 2016: 304 en 2015: 171).

Ook de grote parelmoervlinder is maar weinig gezien: dit jaar zijn er slechts 17 exemplaren geteld. (2018: 34; 2017: 83, 2016: 76 en 2015: 355).

In 2017 leek de kommavlinder nog in een stijgende lijn te zitten, echter nu blijkt dat deze soort fors heeft geleden onder twee hete droge zomers op rij. Er zijn dit jaar slechts 13 exemplaren op de routes gezien (2018: 29; 2017: 95; 2016: 58 en 2015: 46).

1.4 Gentiaanblauwtje

Ook het gentiaanblauwtje wordt door de faunawerkgroep gevolgd, hiervoor zijn vier ei-telplots uitgezet op het Deelense Veld. Twee van deze ei-telplots werden sinds 2016 niet meer geteld en zijn nu overgenomen door de faunawerkgroep.

Het gentiaanblauwtje is een kwetsbare vlinder die alleen in natte heide met klokjesgentianen en de waardmier (bos- of moerassteekmier) voorkomt. De vlinder zet de eitjes af op klokjesgentiaan, deze witte eitjes vallen goed op en zijn daardoor makkelijk te tellen. Op deze manier is er goed zicht op de populatie. Het aantal getelde eitjes per jaar fluctueert aanzienlijk, weersomstandigheden en de vergrassing van het gebied hebben hier zeker invloed op. Kleinschalig beheer om de vergrassing tegen te gaan is in de winter van 2017/2018 uitgevoerd. In de zomer van 2018 was te zien dat dit inderdaad het gewenste resultaat heeft gegeven. Er zijn weer mooie kleine veldjes dopheide tevoorschijn gekomen, waar meerdere vrouwtjes gentiaanblauwtje werden gespot. Ze dronken nectar op de dopheide en bezochten de klokjesgentianen voor de ei-afzet.

Ook in 2019 zijn na de vliegperiode van het gentiaanblauwtje de ei-telplots en de directe omgeving daarvan door leden van de faunawerkgroep bezocht. Ook de Gietense Flessen is dit jaar weer bij de telling meegenomen.

In totaal zijn er op de vier telplots 3223 eitjes gevonden (2018: 1694). In de omgeving zijn nog eens 869 eitjes gevonden en bij de Gietense Flessen 1795 (2018: 694). Daarmee zijn er dus op bekende groeiplaatsen van klokjesgentiaan in het noordelijk deel van het Deelense Veld dit jaar 5887 (2018: 4198) eitjes gevonden.

Als je weet dat elk vrouwtje ongeveer 75 eitjes legt, hebben er dus ongeveer 78 vrouwtjes gevlogen, met de mannetjes erbij kom je dan op zo'n kleine 156 vlinders (2018: 110). Ondanks deze kleine groei, lijkt het me dat beheer voor het behouden van de soort nog steeds noodzakelijk is!

Kleine parelmoervlinder, foto: Nina de Vries

1.5 Vliegveld Deelen

In aanvulling op alle inventarisaties in het Park, worden er door twee leden van de faunawerkgroep een viertal vlinderroutes op Vliegveld Deelen geteld. Het is interessant om te zien hoe de vlinderpopulatie bij 'onze burens' het doet. Zo werd daar dit voorjaar een kleine populatie van de kleine parelmoervlinder waargenomen. Tijdens het lopen van de telroute werd er ei-afzet gezien, waarna deze strook gevrijwaard bleef van maaien en de tellers konden volgen hoe snel de ontwikkeling van ei tot vlinder ging. Na eerst een teruggang te zien in aantal vlinders kwam er na zo'n kleine 3 weken een nieuwe generatie vlinders op de route. Van juni tot september zijn er waarnemingen van kleine parelmoervlinders geweest. Ook op de vlinderroutes in het Park die in de buurt van het Vliegveld liggen zijn kleine parelmoervlinders waargenomen.

1.6 Losse waarnemingen

Naast al deze jaarlijks terugkerende activiteiten worden er ook door de andere leden van de faunawerkgroep dagvlinders gezien, deze worden als losse waarnemingen in de database opgenomen. Zo is in mei een grote vos waargenomen, een nieuwe soort voor het Park. Ook zijn er op meerder plaatsen eikenpages, koninginnenpages en bruine blauwtjes gezien. Aan alle waarnemers, dank hiervoor.

Kleine parelmoervlinder zet eitjes af, foto: Nina de Vries

Tabel 1.1 Overzicht van de getelde routes is 2019

naam route		BR	KA	KB	HB b	HB h	DMZ	ORZ	CZ	RD		
nummer route	SNL	RL	32	913	914	987	988	1409	2082	2567	2568	totaal
aardbeivlinder	Pyrgus malvae	*	B	-	8	1	-	-	-	-	-	9
zwartsprietdikkopje	Thymelicus lineola	*		1	8	1	-	-	-	-	1	11
geelsprietdikkopje	Thymelicus sylvestris	*	B	-	7	1	-	-	-	-	-	8
kommavlinder	Hesperia comma	*	B	-	2	1	-	-	10	-	-	13
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	*		30	13	6	-	-	1	-	1	65
koninginnenpage	Papilio machaon			1	-	-	-	-	-	-	-	1
groot koolwitje	Pieris brassicae			-	3	1	1	-	-	-	-	5
klein koolwitje	Pieris rapae			10	12	4	12	-	1	-	1	43
klein geaderd witje	Pieris napi			3	2	-	1	-	-	-	1	7
witje spec.	Pieris spec.			-	-	-	-	-	-	-	-	-
citroenvlinder	Gonepteryx rhamni			6	20	10	9	1	6	1	4	62
oranje luzernevlinder	Colias croceus			1	-	-	-	-	-	-	-	1
kleine vuurvlinder	Lycaena phlaeas			159	170	206	80	19	556	28	73	1355
bruine vuurvlinder	Lycaena tityrus	*	K	13	93	50	9	2	50	-	4	253
groentje	Callophrys rubi	*		11	24	9	4	1	-	-	1	51
eikenpage	Favonius quercus			-	-	-	-	-	-	-	1	1
boomblauwtje	Celastrina argiolus			2	2	-	-	-	1	-	-	5
heideblauwtje	Plebejus argus	*	K	29	-	1	-	-	-	-	1	31
bruin blauwtje	Aricia agestis	*	G	-	4	-	-	-	-	-	-	4
icarusblauwtje	Polyommatus icarus			6	17	1	3	-	-	-	-	33
gentiaanblauwtje	Phengaris alcon	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-	-
dagpauwoog	Inachis io			2	2	4	1	1	2	-	3	17
distelvlinder	Vanessa cardui			51	34	103	14	6	235	17	4	483
atalanta	Vanessa atalanta			4	3	7	4	1	70	9	-	99
kleine vos	Aglais urticae			-	1	2	-	-	-	-	-	3
gehakelde aurelia	Polygonia c-album			-	-	-	-	-	-	-	-	1
landkaartje	Araschnia levana			-	-	-	-	-	-	-	-	-
duinparelmoervlinder	Argynnis niobe	*	B	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja	*	EB	-	4	-	-	-	-	-	1	17
keizersmantel	Argynnis paphia			-	-	-	-	-	-	-	-	-
kleine parelmoervlinder	Issoria lathonia			8	6	3			2		1	21
bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		EB	-	7	15	1	1	-	-	-	24
hooibeestje	Coenonympha pamphilus	*		134	204	56	41	6	169	8	32	776
bont zandoogje	Pararge aegeria			-	-	1	-	1	-	-	-	2
bruin zandoogje	Maniola jurtina	*		17	203	55	12	-	1	-	6	379
heivlinder	Hipparchia semele	*	K	49	27	40	-	-	199	38	14	381
<i>aantal vlinders</i>				505	876	578	192	39	1303	101	145	4128
<i>aantal soorten</i>		15	11	20	25	23	14	10	14	6	13	20

Routenummers

BR32	Kompagnieberg Bosrand
KA 913	Karitzkyweg A
KB 914	Karitzkyweg B
HB b 987	Hoog Baarlo bosrand en wei
HB h 988	Hoog Baarlo heide
DMZ 1409	Deelelnse- en Midden Zand
ORZ 2082	Oud Reemsterzand
CZ 2567	Corridor Zinkgat
RD 2568	Raster Deelen

naam

Kompagnieberg Bosrand
Karitzkyweg A
Karitzkyweg B
Hoog Baarlo bosrand en wei
Hoog Baarlo heide
Deelelnse- en Midden Zand
Oud Reemsterzand
Corridor Zinkgat
Raster Deelen

Tabel 1.2 overzicht van de getelde SNL en Rode Lijst (RL) soorten op de routes vanaf 2015

		SNL	RL	2015	2016	2017	2018	2019
aardbeivlinder	Pyrgus malvae	*	B	92	46	21	10	9
zwartsprietdikkopje	Thymelicus lineola	*		130	102	19	8	11
geelsprietdikkopje	Thymelicus sylvestris	*	B	46	18	8	5	8
kommavlinder	Hesperia comma	*	B	83	58	88	28	13
groot dikkopje	Ochlodes sylvanus	*		111	130	182	20	65
bruine vuurvlinder	Lycaena tityrus	*	K	199	187	53	272	253
groentje	Callophrys rubi	*		80	53	67	75	51
heideblauwtje	Plebejus argus	*	K	32	25	12	14	31
bruin blauwtje	Aricia agestis	*	G	-	-	-	2	4
gentiaanblauwtje	Phengaris alcon	*	B	-	-	-	-	-
duinparelmoervlinder	Argynnis niobe	*	B	-	-	-	-	-
grote parelmoervlinder	Argynnis aglaja	*	EB	360	76	67	31	17
bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		EB	166	274	96	29	24
hooibeestje	Coenonympha pamphilus	*		453	371	684	414	776
bruin zandoogje	Maniola jurtina	*		1819	1156	177	74	379
heivlinder	Hipparchia semele	*	K	1648	992	417	254	381
<i>aantal vlinders</i>				<i>5219</i>	<i>3488</i>	<i>1891</i>	<i>1236</i>	<i>2022</i>
<i>aantal soorten</i>		<i>15</i>	<i>11</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>13</i>	<i>14</i>	<i>14</i>

RL Rode Lijst

EB	ernstig bedreigd
B	bedreigd
K	kwetsbaar
G	gevoelig

Paring heivlinders, foto: Nina de Vries

Hoofdstuk 2

Libellen

Rob Versteeg

2.1 Algemeen

In 2019 was het de bedoeling om wederom libellen-inventarisaties in vier vaste gebieden uit te voeren.

Bij aanvang van het telseizoen bleek echter dat de zeer lage waterstand na het droge jaar 2018 bij lange na niet genormaliseerd was. Bij alle vier telplots stond het water direct al op een laag niveau en bij de **IJzeren Man** stond er langs de telroute helemaal geen water. Wij hebben op die route dit jaar daarom ook niet geteld. De overige drie telplots werden wel op de gebruikelijk wijze geteld, t.w.:

Landschappentuin (Rob Versteeg) – **Veentjeswei** (Rob Versteeg) – **Deelense Was** (Timo Boom). Met name bij de Landschappentuin en Veentjeswei werd er wisselend door meerdere mensen meegeteld (Marian Schut, voormalig lid faunawerkgroep; enkele leden faunawerkgroep; enkele leden KNNV Apeldoorn).

Zuidelijke heidelibel, foto: Nina de Vries

Buiten de reguliere tellingen zijn er in 2019 totaal 64 'losse' waarnemingen ingevoerd in de database.

Vermeldenswaard hierbij zijn: 1x weidebeekjuffer – *Calopteryx splendens* (Gietense flessen); 1x zuidelijke heidelibel – *Sympetrum meridionale* (Oud Reemsterveld-oost); 3x zwervende heidelibel – *Sympetrum fonscolombii* (ten noorden van Houkampweg-wet; Oud Reemsterveld-oost; Middenzand). Deze aanvullende waarnemingen worden in de regel gedaan tijdens tellingen van andere soorten, zoals vlinders/reptielen.

2.2 Landschappentuin

Alhoewel de waterstand direct bij aanvang van de tellingen dus al redelijk laag was en nog wat verder zakte gedurende het seizoen, bleef dit wel binnen de perken. Een gemiddeld lagere waterstand gedurende het seizoen kan echter wel van invloed zijn op de watertemperatuur en zal daardoor ook van invloed zijn op de wel of niet aanwezige soorten. De dodaars die al meerdere jaren 's zomers met minimaal twee broedparen aanwezig is eet o.a. libellenlarven en kan daarmee direct invloed uitoefenen op de aantallen libellen. De aanwezigheid van predatoren is echter een natuurlijk gegeven en tot zekere hoogte hoort dynamiek ook bij een gezond systeem. De tengere pantserjuffer leek dit jaar met wat meer exemplaren rond te vliegen, evenals de gewone oeverlibel. De viervlek vloog hier dit jaar beduidend minder. De zwervende heidelibel toonde voortplanting, door de aanwezigheid met meerdere tandems in juni en verse exemplaren in september. Een belangrijke soort, de maanwaterjuffer (rode lijst) werd gelukkig ook dit jaar nog gezien. Het gemiddelde aantal soorten per bezoek kwam uit op 10,7 en totaal noteerden we 22 soorten (één minder dan in 2018). Zes keer geteld, t.w. op: 15 mei – 29 mei – 25 juni – 17 juli – 06 aug. – 10 sept.

2.3 Veentjeswei (achter pompgebouw)

Aan het eind van de tellingen in 2018 lieten we een gebiedsdeel praktisch geheel zónder water achter. Een droge boel! Bij aanvang van het teljaar 2019 was er weliswaar weer water in de twee watergaten, maar dit stond toch wel in contrast met voorafgaande jaren, waar we de eerste tellingen steevast met onze laarzen in enkelhoog water liepen. En omdat ieder jaar het waterpeil daar na het voorjaar weer zakt, was het ook niet verbazend dat we half juli al weer de aantekening "weinig water; deels droog" moesten maken. Uiteindelijk was er een paar weken daarna al bijna helemaal geen sprake meer van water. We hebben hier onze tellingen wel gecontinueerd, omdat er toch nog wel libellen rondvlogen,

waarschijnlijk omdat de nabije grotere 'Hubertus-vijvers' nog water hadden. Maar inderdaad kwamen we op een vrij laag gemiddeld aantal soorten per bezoek van 7,7 en een totaal van 18 soorten (vijf minder dan 2018). Zes keer geteld, t.w. op: 23 mei – 13 juni – 10 juli – 29 juli – 21 aug. – 20 sept.

2.4 Deelense Was

Evenals de Landschappentuin had de Deelense Was direct van af het begin van de telling in 2019 al een vrij lage waterstand. En ook hier ging de waterstand gedurende het telseizoen nog verder omlaag. Dit leidde gelukkig niet tot het geheel droogvallen van het ven. Het feit dat het omringd is met schaduw brengende bomen zorgt er klaarblijkelijk voor dat de verdamping door instraling binnen de perken blijft. Toch was er in de loop van het seizoen sprake van een behoorlijk lage waterstand. Het uiteindelijke resultaat was dan ook aan de matige kant: gemiddeld 6,5 soorten per bezoek (4 tot 10 soorten) en een totaal van 20 soorten (twee minder dan vorig jaar). Zes keer geteld, t.w. op: 24 mei – 05 juli – 04 aug – 31 aug – 15 sept – 29 sept.

Tabel 2.2 overzicht libellen 2019 landschappentuin

Landschappentuin 2019					
azuurwaterjuffer	gewone pantserjuffer	koraaljuffer	steenrode heidelibel	watersnuffel	
bloedrode heidelibel	glassnijder	lantaarntje	tengere panserjuffer	zwarte heidelibel	
bruinrode heidelibel	grote keizerlibel	maanwaterjuffer *	viervlek	zwervende heidelibel	
bruine winterjuffer	houtpanserjuffer	platbuik	vuurjuffer		
gewone oeverlibel	kleine roodoogjuffer	smaragdlibel			
				<i>totaal</i>	22

* = rode lijst

Tabel 2.3 overzicht libellen 2019 Veentjeswei

Veentjeswei 2019					
azuurwaterjuffer	gewone oeverlibel	lantaarntje	steenrode heidelibel	viervlek	
bloedrode heidelibe;	gewone pantserjuffer	paardenbijter	tengere grasjuffer	vuurjuffer	
bruine winterjuffer	grote keizerlibel	plasrombout	tengere panserjuffer	zwervende heidelibel	
bruinrode heidelibel	houtpanserjuffer	smaragdlibel			
				<i>totaal</i>	18

Tabel 2.4 overzicht libellen 2019 Deelense Was

Deelense Was 2019					
bruine glazenmaker	grote keizerlibel	lantaarntje	steenrode heidelibel	vuurjuffer	
bruinrode heidelibel	houtpanserjuffer	noordse witsnuitlibel	tengere panserjuffer	vuurlibel	
gewone oeverlibel	kleine roodoogjuffer	paardenbijter	venwitsnuitlibel *	watersnuffel	
gewone pantserjuffer	koraaljuffer	smaragdlibel	viervlek	zwarte heidelibel	
				<i>totaal</i>	22

* = rode lijst

2.5 Samenvatting

De Vlinderstichting (waar landelijk de monitoring van libellen onder valt) beveelt aan om gedurende het telseizoen (1 mei tot 30 september) minimaal om de veertien dagen te tellen (méér mag!). Een van de aanbevelingen die men doet is de keuze voor een telplot zo mogelijk kort bij je woonplek te kiezen. Helaas woont niemand van de libellentellers vlak bij het Park. Daarbij hebben alle tellers ook nog andere telwerkzaamheden (o.a. andere soortgroepen) te verrichten in en buiten het Park en/of hebben een volledige baan. Alle drie de telplots zijn dit jaar zes keer geteld. Dat wijkt echter niet significant af van de inspanningen in andere jaren. Alhoewel er geprobeerd wordt om (rekening houdend met de vliegtijd van diverse soorten) geen enkele soort te missen, zal dit af en toe gebeuren. De schrijver van dit verslag werd op een gegeven moment in het Park door een bezoeker aangesproken (wij lopen herkenbaar met gele hesjes om!). De persoon in kwestie toonde trots een foto van een venglazenmaker. Had-ie een uurtje daarvóór gefotografeerd bij de Deelense Was. En ja, het klopte (foto als bewijs). Deze schaarse doelsoort (rode lijst) kan inderdaad bij onze relatief gering aantal

tellingen makkelijk gemist worden. Bij het publiek is de Deelense Was overigens een zéér populaire plek die ook door heel veel fotografen bezocht wordt (en die hier niet alleen netjes vanaf het vlonder de waterkant afspeuren). Het fenomeen 'fotografen' doet zich bij de andere telplots minder voor.

Duidelijk is dat de zeer droge en warme zomer van 2018 ook doorwerkte tot in 2019, waarbij ook in dit afgelopen jaar de lage waterstand een grote rol speelde. De mix 'soorten' gaf in 2019 een ander beeld dan eerdere jaren. Met name de totale aantallen waren een stuk lager. Diverse soorten deden het slecht, maar enkele soorten deden het juist wat beter dan voorheen. Ons vierde telplot **IJzeren Man** hebben we in 2019 dus helemaal niet geteld, omdat dit ven vóór aanvang van het telseizoen langs de telroute al geheel droog stond.

Hoofdstuk 3

Overige insecten / geleedpotigen

Rob Versteeg

3.1 Algemeen

Van de Arthropoda (geleedpotigen) zijn 22575 soorten officieel in Nederland gevestigd. Dat is inclusief de ruim 19057 gevestigde soorten insecten. Het totale aantal kan oplopen tot 25725 als je wat ruimere criteria toepast, zoals: oudere waarnemingen, exoten, te verwachte soorten etc. Aldus het Nederlands Soortenregister! Als amateur-waarnemer bij de faunawerkgroep is het ondoenlijk om van alle soortgroepen uitgebreide kennis te hebben. Voor systematische verslaglegging van waargenomen soorten is in de regel verdieping noodzakelijk. Algemene interesse in bijvoorbeeld 'insecten' is dus van beperkte waarde. Om die reden beperken onze inventarisaties zich meestal ook tot enkele populaire groepen. Dagvlinders (Papilionoidea) zijn hier duidelijk favoriet. Voor libellen (Ordonata) is het ook al wel lastig om voldoende tellers te vinden. De laatste jaren wordt er ook naar spinnen (Araneae) gezocht door maximaal twee faunawerkgroep-leden. Maar expertise met betrekking tot andere orders en/of (soort)families bij geleedpotigen is schaars. Zo kan het gebeuren dat bij het stoppen of het tijdelijk niet in de gelegenheid zijn om op De Hoge Veluwe te inventariseren bepaalde soortgroepen minder of helemaal geen aandacht meer krijgen. Voorbeelden zijn: 'vliegen en muggen' (na 2016); 'nachtvlinders' (na 2017), terwijl ook 'sprinkhanen en krekels' in 2019 slechts beperkt onderzocht is. Toch worden er ook nog wel waarnemingen van de 'overige insecten etc.' doorgegeven voor de database. Vaak als 'bijvangst' tijdens andere inventarisaties.

3.2 Bijen, wespen en mieren

Het aantal genoteerde soorten was beperkt: 12 soorten bij totaal 15 waarnemingen. Waarnemers faunawerkgroep: Nina de Vries (1); Jeannette Hoek (3); Rob Versteeg (11)

Vermeldenswaardig:

gewone spinselbladwesp – *Acantholyda hieroglyphica* (vrij zeldzaam)

3.3 Kevers

Aantal genoteerde soorten: 74 (waarvan 23 soorten lieveheersbeestjes) bij 163 doorgegeven waarnemingen. Waarnemers faunawerkgroep: Jeroen Vorstman (1); Nina de Vries (5); Jeannette Hoek (22); Rob Versteeg (136) Lieveheersbeestjes (Coccinellidae) kregen hier wat meer aandacht, maar zeker de algemenere soorten zijn hierbij niet altijd genoteerd.

Vermeldenswaardig:

Bolitophagus reticulatus (zeldzaam). Deze kever werd gevonden bij het zoeken naar een wantsensoort (zie onder wantsen en cicaden etc.). En wel in vrij vochtig tot matig droge dode tonderzwammen.

donkere aaskever – *Silpha obscura* (zeldzaam). Langs de akker op Oud-Reemst.

gevlekte schildpadtor – *Cassida nebulosa* (vrij zeldzaam) Meerdere exemplaren langs de akker op Oud Reemst.

zwart lieveheersbeestje – *Exochomus nigromaculatus* (vrij zeldzaam)

24-stippelig lieveheersbeestje – *Subcoccinella vigintiquatuorpunctata* (vrij zeldzaam) Eveneens langs de akker op Oud-Reemst.

3.4 Sprinkhanen en krekels

De waarnemingen geven een totaal van 18 soorten. En omdat we in 2018 een extreem droge en hete zomer hadden hebben we in 2019 op onze reguliere telroutes voor andere soorten ook speciaal gelet op enkele typerende soorten van de droge (Hoge) Veluwe gebieden. Bij de sprinkhanen is dat de blauwvleugelsprinkhaan. Gelukkig is deze soort makkelijk op zicht te vinden. Dit resulteerde in totaal 111 waarnemingen van de blauwvleugelsprinkhaan (één tot meerdere exemplaren per waarneming). Opgemerkt dient te worden dat buiten de blauwvleugelsprinkhaan er slechts 9 waarnemingen werden doorgegeven van andere veldsprinkhanen, 25 waarnemingen van sabelsprinkhanen, 4 waarnemingen van doornsprinkhanen en 14 waarnemingen van krekels. (totaal 163 genoteerde waarnemingen) Waarnemers faunawerkgroep: Jeannette Hoek (1); Olga van der Klis (1); Nina de Vries (39); Rob Versteeg (46); Mink Zijlstra (76).

3.5 Vliegen en muggen

Weinig soorten genoteerd (totaal 12 soorten/16 waarnemingen), omdat bij deze zeer grote orde – ruim 5200 soorten - toch echt wel specialistische kennis nodig is. Toch konden enkele soorten op naam gebracht. Waarnemers faunawerkgroep: Jeannette Hoek (4), Rob Versteeg (12).

Ondanks het gering aantal soorten toch twee die het apart vermelden waard zijn:

grote knikspriet - *Microdon major* (Syrphidae - zweefvliegen) (zeldzaam).

Afwijkend voor zweefvliegen leven de larven van het genus *Microdon* (knikspriet) in nesten van mieren, waar ze prederen op mierenbroed. Uit Nederland is de soort *Microdon analis* bekend, waarbij de naam *M. major* als synoniem hiervan werd beschouwd. In een publicatie in Nederlandse Faunistische Mededelingen nr. 51 (2018) met de titel: "DE GROTE KNIKSPIET *Microdon major* nieuw voor Nederland" (John Smit en Elias de Bree) werd uit de doeken gedaan dat recent onderzoek aantoonde dat *Microdon analis* en *Microdon major* niet één, maar twee soorten vormen. Een soortpaar, waarbij de imago's niet van elkaar te onderscheiden zijn. Determinatie kan in het algemeen uitsluitend aan de hand van de larven en poppen. Het blijkt echter ook dat *M. analis* uitsluitend predeert op wegmieren (*Lasius*) en *M. major* op bosmiersoorten (*Formica*). Op het Otterlose zand bekeek ik een bosmiernest onder een omgevallen boom en er vielen mij twee 'vliegen' op. Deze beestjes zaten direct tussen de vele bosmieren op de stam. Kwam er een bosmier te dichtbij dan vlogen ze even op om direct vlakbij weer tussen de mieren te landen. Dit vond ik opmerkelijk en ik herinnerde me vaag het artikel in de Faunistische mededelingen. Genoeg om een foto te willen maken. De omstandigheden voor het maken van een foto waren echter niet ideaal. De beestjes vlogen op als ik te dichtbij kwam en de zon stond hoog in de blauwe lucht (scherp licht) en ondertussen kropen de bosmieren al in m'n broekspijpen. Uiteindelijk kon ik een van de vliegen herkenbaar op de foto zetten. Aan de hand van de miersoort (*Formica* s.l.) kwam ik uiteindelijk (na bevestiging van E. de Bree) op *Microdon major*.

***Paracrocera (Acrocera) orbicula* (Acroceridae - spinvliegen)** (zeldzaam).

Acroceridae heten spinvliegen omdat ze allemaal in associatie leven met spinnen. De volwassen vliegen (imago's) leggen een groot aantal eitjes in de buurt van spinnennesten. De larve van een spinvlieg gaat op jacht naar een jong spinnetje en dringt in zijn lichaam naar binnen. De spin groeit en ondergaat een aantal vervellingen. Ondertussen leeft de larve vrij rustig in het spinnetje, om pas echt actief te worden als de spin volwassen wordt. Nu eet de spinvlieglarve de spin van binnen leeg. Dan maakt hij voor zijn verpoping gebruik van de door de spin vervaardigde spindraden uit het web. Hij maakt een cocon van

de spindraden. (tekst overgenomen van de website van Jan Wind: www.diptera-in-beeld.nl).

3.6 Wantsen en cicades

Aantal waarnemingen: 116. Bij de bijvangsten tijdens vooral het spinnen zoeken werden ook zo veel mogelijk wantsensoorten gedetermineerd. Veel voorkomende soorten werden overigens niet altijd genoteerd. Totaal kwamen we op 50 soorten wantsen + 1 cicadesoort. Waarnemers faunawerkgroep: Nina de Vries (3); Jeannette Hoek (11); Rob Versteeg (102).

Ook hier enkele soorten die we onder de aandacht willen brengen:

***Aradus betulae* (Aradidae – schorswantsen)** (zeldzaam). Wij vermeldde dit al bij de kevers (*Bolitophagus reticulatus*): De schorswants *A. betulae* moet je zoeken in dode tonderzwammen. Echter over het algemeen wel in drogere exemplaren dan *B. reticulatus*. De trefkans onder de juiste condities is opvallend hoog. Je kunt je daarom afvragen hoe zeldzaam 'zeldzaam' is, maar dit is wel afhankelijk van het voorkomen van tonderzwammen.

bosbeskielwants – *Elasmucha ferrugata* (Acanthosomatidae – kielwantsen) (zeldzaam).

Deze soort is met name op de Veluwe en in mindere mate de Sallandse heuvelrug in Nederland te vinden, maar is ook in deze gebieden schaars. Het vinden van de soort in bosbes zonder een sleepnet is bijna onbegonnen werk.

bosbesschildwants – *Rubiconia intermedia* (Pentatomidae – schildwantsen) (zeldzaam).

Het verspreidingsgebied is in grote lijnen gelijk aan dat van de bosbeskielwants. Ook de opmerking over de trefkans is bij beide soorten gelijk. De bosbesschildwants heeft verder een voorkeur voor rode bosbes (*Vaccinium vitis-idaea*).

zwartvlekrookwants – *Xanthochilus quadratus* (Lygaeidae – bodemwantsen) (zeldzaam).

Als je zoekt op de Nederlandse naam rookwants, dan krijg je een lijstje van 10 soorten (8 genera), die allen grote uiterlijke overeenkomsten hebben. Het doorzichtige deel van het membraan bij de zwartvlekrookwants heeft echter een duidelijke zwarte vlek die de andere soorten rookwants niet hebben. Als je op de droge delen van De Hoge Veluwe gaat zoeken, dan zal je er achter komen dat deze zeldzame soort hier vrij ruim voorkomt.

3.7 Overige geleedpotigen

En dan blijven er nog waarnemingen over die niet onder de voorafgaande soortgroepen vallen. 11 soorten bij 13 doorgegeven waarnemingen. Waarnemer: Rob Versteeg (13)

Eigenlijk allemaal soorten die 'per ongeluk' voor de camera lens kwamen en die je dan thuisgekomen toch maar probeert op naam te brengen. Zelf vond ik de heidekakerlak wel leuk *Ectobius*

of *Capraeiellus panzeri* (naamgeving afhankelijk van wáár je de soort opzoekt). Of de kameelhalsvliegen. Op de website van EIS (Nederlandse soorten) staan meerdere zogenaamde 'soortzoekers' als hulp bij determinatie. Bij de kameelhalsvliegen moet je er dan aan denken om zo'n beest toch echt in je vingers te nemen om een duidelijke foto van de geopende vleugels te maken. Daarin zit namelijk het patroon dat gebruikt wordt voor de determinatie bij de soortzoeker. Alleen *Raphidia ophiopsis* heb ik kunnen determineren, terwijl er ook andere kameelhalsvliegen gefotografeerd waren. Een andere interessante groep bij de overige geleedpotigen: Collembola – springstaarten. Kleine beestjes die 'overal' op en in de bodem te vinden zijn. Ik heb nu alleen de *Sminthurus leucomelanus* genoteerd, omdat die soort pas enkele jaren geleden in Nederland ontdekt is. (maar in ieder geval op de Hoge Veluwe ruim aanwezig is!) En al die hele kleine springstaartjes staan aan het begin van een scala aan grotere organismen op de bodem. Wellicht dat iemand hier eens wat dieper in kan duiken. (er is veel leven op en in de grond!).

3.8 Vliegveld Deelen insecten en overigen

Dit jaar is voor het eerst ook op Vliegveld Deelen onderzoek gedaan naar de overige insecten en spinnen (hoofdstuk 4.5) Zeker in de aanwezige kruidenrijke velden en stroken kom je veel insecten tegen. Als 'bijvangst' zijn enkele hiervan door mij gedetermineerd en genoteerd. Een speciale vermelding is voor: *Bembecia ichneumoniformis* – klaverwesplinder. De laatste 10 jaar in opmars van uit het zuid-oosten. Navolgende lijst is dus verre van volledig maar geeft wel een leuke aanvulling:

tabel 3.8 insecten en overigen (facultatief)

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Nomada flavopicta</i>	zwartsprietwespbij
<i>Athalia rosae</i>	knollenbladwesp
<i>Paroligolophus agrestis</i>	bonte hooiwagen
<i>Ectobius sylvestris</i>	boskakerlak
<i>Chrysomela moraei</i>	hertshooisteilkopje
<i>Chrysomela populi</i>	grote populierenhaan
<i>Coccinella quinquepunctata</i>	vijfstippelig lieveheersbeestje
<i>Coccinella septempunctata</i>	zevenstippelig lieveheersbeestje
<i>Curculio glandium</i>	kleine eikelboorder
<i>Exochomus quadripustulatus</i>	viervleklieveheersbeestje
<i>Galeruca tanacetii</i>	wormkruidhaantje
<i>Gonioctena olivacea</i>	bremhaantje
<i>Hippodamia variegata</i>	ruigtelieveheersbeestje
<i>Hyperaspis campestris</i>	bosbesglanskapoentje
<i>Longitarsus melanocephalus</i>	-
<i>Myzia oblongoguttata</i>	gestreept lieveheersbeestje

Klaverwesplinder, foto: Rob Versteeg

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Orchestes hortorum</i>	-
<i>Propylea quatuordecimpunctata</i>	schaakbordlieveheersbeestje
<i>Psyllobora vigintiduopunctata</i>	citroenlieveheersbeestje
<i>Stenurella nigra</i>	kleine zwarte smalboktor
<i>Sympetrum striolatum</i>	bruinrode heidelibel
<i>Anarta myrtilli</i>	roodbont heide-uiltje
<i>Bembecia ichneumoniformis</i>	klaverwesplinder
<i>Cydia fagiglandana</i>	beukenspiegelmot
<i>Sminthurus leucomelanus</i>	-
<i>Nemobius sylvestris</i>	boskrekkel
<i>Tetrix undulata</i>	gewoon doorntje
<i>Tettigonia viridissima</i>	grote groene sabelsprinkhaan
<i>Sicus ferrugineus</i>	roestbruine kromlijf
<i>Aelia acuminata</i>	mijterschildwants
<i>Coreus marginatus</i>	zuringrandwants
<i>Deraeocoris cordiger</i>	geelzwarte halsbandwants
<i>Dolycoris baccarum</i>	bessenschildwants
<i>Geocoris grylloides</i>	Krekkelwants
<i>Himacerus apterus</i>	boomsikkelwants
<i>Lygus pratensis</i>	weideschaduwants
<i>Myrmus miriformis</i>	kleine slanke glasvleugelwants
<i>Nysius senecionis</i>	kruiskruidnysius
<i>Orthocephalus saltator</i>	bruinscheenspringwants
<i>Palomena prasina</i>	groene schildwants
<i>Pentatoma rufipes</i>	roodpootschildwants
<i>Peribalus strictus</i>	zuidelijke schildwants
<i>Peritrechus geniculatus</i>	sombere dartelwants
<i>Phytocoris ulmi</i>	meidoornspillebeen
<i>Piezodorus lituratus</i>	bremschildwants
<i>Rhopalus parumpunctatus</i>	bruinrode glasvleugelwants
<i>Stenodema laevigata</i>	gewone smallijf
<i>Stictopleurus abutilon</i>	brilglasvleugelwants
<i>aantal soorten:</i>	48

3.9 Foto's van enkele soorten die in het Park gevonden zijn

Gewone spinselbladwesp, foto: Gerrian Tacoma

Bolitophagus reticulatus, foto: Rob Versteeg

Blauwvleugelsprinkhaan, foto: Rob Versteeg

Grote knikspriet, foto: Rob Versteeg

Paracrocera orbicula, foto: Rob Versteeg

Zwartvlekrookwants, foto: Rob Versteeg

Hoofdstuk 4

Spinnen

Rob Versteeg

4.1 Algemeen

Het is niet eenvoudig om bij spinnen aan te geven of ze bij bepaalde habitattypes of ecologische groepen horen. Spinnen komen namelijk in letterlijk ieder ecotype voor en ze bezetten daarbij ook nog eens diverse afwijkende 'niches'. Over de biologie van spinnen in z'n algemeenheid is wel aardig wat bekend. Onderzoek aan individuele spinnensoorten is echter nog altijd fragmentarisch. Zeker is dat spinnen in z'n algemeenheid een belangrijke rol als predator vervullen binnen de kleine fauna. Dit hele 'web' van spinnen als predatoren en hun prooien, maar ook spinnen als slachtoffers van andere predatoren (vogels, reptielen, andere spinnen etc.) en een scala aan parasieten en andere profiteurs, vervult een grote rol als motor voor de gehele natuur. Het blijft echter lastig te bepalen waar dan precies de individuele spinnensoorten bij

horen en wat hun rol is. Spinnenwaarnemingen worden om die reden meestal ter kennisgeving aangenomen. Toch zal het verzamelen van waarnemingen van spinnen binnen een vast gebied, zoals De Hoge Veluwe in toenemende mate van belang kunnen zijn. Uiteindelijk zullen deze in de database opgenomen waarnemingen mogelijk ook op soortniveau gebruikt kunnen worden voor kwalitatieve inschattingen van bepaalde gebieden. En veel spinnensoorten betekent ook: veel andere diersoorten! Kijken we bijvoorbeeld naar een belangrijk landschapstype op de Hoge Veluwe: de open en droge zandige gebieden. Daar zien we behoorlijk veel spinnensoorten die landelijk gezien schaars tot zelfs zeer zeldzame zijn! Het zou interessant zijn om hier naast de spinnen ook meer andere soortgroepen van de kleine fauna te inventariseren.

zandwolfspin met vervellingshuid, foto: Rob Versteeg

Een spinnensymposium¹ in april 2019 in Wassenaar gaf als inleiding de vraag: “Gaaf het wel goed met spinnen?” Een en ander naar aanleiding van de vele berichten over de sterke afname van het aantal insectensoorten. (spinnen eten insecten). De vraag kon echter niet met zekerheid beantwoord worden, simpel omdat men het niet weet. Onderzoek hiernaar ontbreekt! Er werd uitgesproken dat het wel een logisch gevolg van de vastgestelde afname van de insecten zou zijn. Onze stelling: Wat De Hoge Veluwe betreft zijn we voorlopig nog even niet te pessimistisch. Maar we moeten wel een vinger aan de pols houden.

¹ spinnensymposium: Organisatie: EIS kenniscentrum insecten en andere ongewervelden, Nederlandse Entomologische Vereniging

Dendryphantes hastatus (man), foto: Rob Versteeg

Dendryphantes hastatus (vrouw), foto: Rob Versteeg

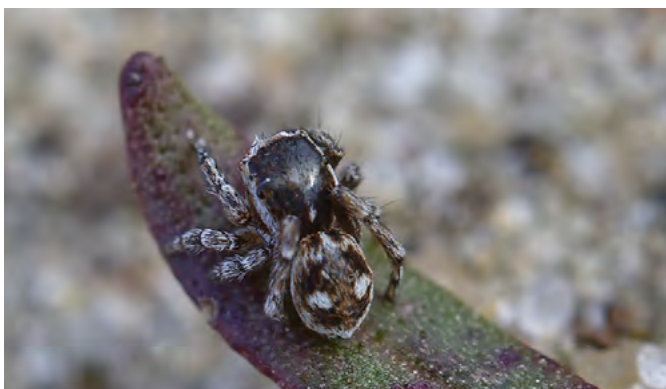
4.2 Een spinnenfamilie in droog gebied

In de open en droge gebieden valt één spinnenfamilie op: de Salticiidae (springspinnen).

Vertegenwoordigers van deze familie vind je in alle droge gebieden op De Hoge Veluwe en meerdere hiervan zijn schaars tot zeer zeldzaam. Van het gebied Deelense zand lichten we hiervan twee soorten uit.

Dendryphantes hastatus (geen Nederlandse naam). Na een melding van een bezoeker troffen wij hier enkele exemplaren aan. Zeer zeldzaam! Elders in Nederland zijn weliswaar ook enkele waarnemingen gedaan, maar de soort wordt nog niet genoemd in de Catalogus van de Nederlandse spinnen en staat ook niet vermeld op de website Nederlandse soorten. De reden is dat alleen soorten worden opgenomen waarvan minimaal één waarneming in Nederland beschreven en gepubliceerd is in een voor spinnen relevante publicatie. Dit is dus nog niet gebeurd.

Een andere soort is de (zeer kleine) **zandspringspin – Attulus saltator**

Zandspringspin – *Attulus saltator* (man) (3 mm) , foto: Rob Versteeg

Zandspringspin – *Attulus saltator* (vrouw) (3 à 4 mm) , foto: Rob Versteeg

4.3 Spinnensoorten in het Park

Tabel 4.3 aantal soorten spinnen v.a. 2011

Wetenschappelijke naam	Wetenschappelijke naam	Wetenschappelijke naam	Wetenschappelijke naam
Adelurillus v-insignitus	Dipoena melanogaster	Nigma flavescens	Steatoda albomaculata
Agalenatea redii	Drapetisca socialis	Nuctenea umbratica	Steatoda bipunctata
Agelena labyrinthica	Drassodes cupreus	Oxyopes ramosus	Talavera petrensis
Agroeca brunnea	Drassodes pubescens	Ozyptila praticola	Tapinocyba insecta
Alopecosa barbipes	Enoplognatha latimana	Pachygnatha degeeri	Tegenaria ferruginea
Alopecosa cuneata	Enoplognatha ovata	Pachygnatja listeri	Tetragnatha obtusa
Alopecosa fabrilis	Enoplognatha thoracica	Paidiscura pallens	Textrix denticula
Alopecosa pulverulenta	Episinus angulatus	Parasteatoda tepidariorum	Thanatus formicinus
Alopecosa trabalis	Eratigena agrestis	Parasteatoda lunata	Thanatus striatus
Amaurobius fenestralis	Eratigena atrica	Pardosa amentata	Theridion pinastri
Amaurobius similis	Eresus sandaliatus	Pardosa monticola	Tibellus oblongus
Anelosimus vittatus	Ero aphana	Pardosa nigriceps	Tmarus piger
Anyphaena accentuata	Ero furcata	Pardosa pullata	Trachyzelotes pedestris
Araneus alsine	Ero sandaliatus	Pardosa saltans	Trochosa terricola
Araneus angulatus	Euophrys frontalis	Pardosa tenuipes	Xerolycosa miniata
Araneus diadematus	Euryopis flavomaculata	Pellenes tripunctatus	Xerolycosa nemoralis
Araneus quadratus	Evarcha arcuata	Philodromus albidus	Xysticus cristatus
Araneus sturmi	Evarcha flacata	Philodromus aureolus	Xysticus kochi
Araneus triguttatus	Gibbaranea gibbosa	Philodromus cespitum	Xysticus erraticus
Araniella cucurbitina	Gonatium rubellum	Philodromus collinus	Xysticus lanio
Araniella displicata	Haplodrassus signifer	Philodromus dispar	Zelotes petrensis
Araniella opisthographa	Heliophanus cupreus	Philodromus fuscomarginatus	zelotes subterraneus
Arctosa perita	Heliophanes flavipes	Philodromus margaritatus	Zilla diodia
Argiope bruennichi	Hypsosinga albiovittata	Phlegra fasciata	Zora spinimana
Asagena phalerata	Hypsosinga pygmaea	Phrurolithus festivus	<i>Totaal: 150 soorten v.a. 2011</i>
Attulus saltator	Larinioides cornutus	Phylloneta impressa	
Atypus affinis	Lasaeola tristis	Pirata piraticus	
Ballus chalybeius	Lathys humilis	Pirata tenuitarsis	
Cercidia prominens	Lepthyphantes leprosus	Piratula hygrophila	
Cheiracanthium erraticum	leptyphantes minutus	Piratula latitans	
Clubiona comta	Linyphia triangularis	Pisaura mirabilis	
Clubiona corticalis	Mangora acalypha	Pistius truncatus	
Clubiona terrestris	Marpissa muscosa	Platnickina tinctoria	
Coelotes terrestris	Metellina mengei	Rhysodromus fallax	
Coriarachne depressa	Metellina segmentata	Rhysodromus histrio	
Crustulina guttata	Micaria pulicaria	Salticus cingulatus	
Cyclosa conica	Microlinyphia pussila	Salticus scenicus	
Dendryphantès hastatus	Microneta viaria	Salticus zebraneus	
Dendryphantès rudis	Neoscona adiante	Segestria senoculta	
Diaea dorsata	Neottiura bimaculata	Sibianor laevis	
Dictyna arundinacea	Neriere clathrata	Simitidion simile	
Dictyna uncinata	Neriere peltata	Sitticus floricola	

4.4 Collage van enkele andere soorten

Spinnen worden niet alleen op zicht waargenomen, maar er wordt ook gebruik gemaakt van de volgende vangmiddelen: sleepnet, klopscherm en/of strooiselzeef. De vangmiddelen zijn nodig omdat een groot deel van de spinnen klein tot zeer klein is en vaak op zicht niet of lastig te vinden zijn. Een aantal foto's zijn daardoor ook gemaakt met de spin op het vangmiddel of in een doorzichtig potje. Hieronder weergegeven een collage van soorten die zeldzaam of schaars zijn in Nederland, of interessant en die in 2019 op De Hoge Veluwe zijn aangetroffen. Hiermee wordt dan gelijk ook de variatie en "schoonheid" van deze soortgroep getoond.

Stompekrabspin, foto: Rob Versteeg
Zeer zeldzaam, maar wellicht onder invloed van opwarming inmiddels iets minder zeldzaam?

Platte krabspin, foto: Rob Versteeg
Zeldzaam

Grote renspin, foto: Rob Versteeg
Zeldzaam, maar i.i.g. op de Hoge Veluwe op veel (droge) plekken te vinden.

Schorsrenspin, foto: Rob Versteeg
Zeldzaam; pas de laatste jaren ook in NL waargenomen

En de wat minder zeldzame soorten, maar vaak wel met verborgen levenswijze:

Muurkaardespin – *Amaurobius similis*, foto: Rob Versteeg
In uiterlijk moeilijk te onderscheiden van de huiskaardespin

Gewone bostrechterspin – *Coelotes terrestris*, foto: Rob Versteeg
Verborgen en nachtelijke levenswijze

Koffieboonspin – *Steatoda bipunctata*, foto: Rob Versteeg
In donkere beschutte plekken vertoevend.

Geelvlekjachtkogelspin – *Euryopsis flavomaculata*, foto: Rob Versteeg
Laag in begroeiing of in strooisel.

Bonte trechterspin – *Tegenaria ferruginea*, foto: Rob Versteeg
Verborgen in holen en spleten.

Bonte fruroliet – *Phrurolithus festivus*, foto: Rob Versteeg
Tussen stenen, strooisel en mos. Te verwarren met de sterk gelijkende kleine fruroliet

4.5 Vliegveld Deelen

Dit jaar is gestart met het noteren van spinnensoorten op het vliegveld.

Het was voor de teller ook de eerste keer dat hij het vliegveld bezocht. Het was in algemene zin dan ook een verkennend onderzoek. Spinnensoorten komen voor in diverse biotopen en het was even zoeken naar de juiste variatie in de overvloedig kruidenrijke velden op het vliegveld. Naarmate je een gebied beter leert kennen zal het resultaat verbeteren. Dit jaar werden er totaal drie bezoeken afgelegd, t.w.: op 21 juni – 16 juli – 12 sept. Volgend jaar kunnen we in ieder geval eerder beginnen, want de belangrijke periode maart t/m juni is nu wat mager bezocht. Eén soort wil ik er even uitlichten: de schorskrabspin (*Tmarus piger*) vind ik uitsluitend in bosbes, maar hier op het vliegveld werd er een aangetroffen in heide. De soort staat als 'zeldzaam' te boek, maar is wel een echte "Veluwe-soort". Hieronder het lijstje met aangetroffen spinnensoorten:

Schorskrabspin, foto: Rob Versteeg

tabel 4.5 Soorten spinnen Vliegveld Deelen 2019

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam
<i>Agalenatea redii</i>	brede wielwebspin
<i>Anyphena accentuata</i>	struikspin
<i>Araneus diadematus</i>	kruisspin
<i>Araniella opisthographa</i>	tweeling komkommerspin
<i>Argiope bruennichi</i>	wespenspin
<i>Ballus chalybeius</i>	eikenspringspin
<i>Clubiona brevipes</i>	eikenzakspin
<i>Dendryphantes rudis</i>	glanzende dennenspringer
<i>Dictyna arundinacea</i>	heidekaardertje
<i>Dipoena melanogaster</i>	gemarmerde galgspin
<i>Enoplognatha ovata</i>	gewone tandkaak
<i>Eratigena agrestis</i>	veldtrechterspin
<i>Eratigena atrica</i>	gewone huisspin
<i>Euophrys frontalis</i>	gewone zwartkop
<i>Evarcha falcata</i>	bonte springspin
<i>Hypsosinga albivittata</i>	witvlekpyjamaspin
<i>Hypsosinga pygmaea/sanguinea</i>	gras of heide pyjamaspin
<i>Linyphia triangularis</i>	herfsthangmatspin
<i>Mangora acalypha</i>	driestreepspin
<i>Marpissa muscosa</i>	schorsmarpissa
<i>Neoscona adianta</i>	heidewielwebspin
<i>Nuctenea umbratica</i>	platte wielwebspin
<i>Oxyopes ramosus</i>	prachtlynxspin
<i>Ozyptila praticola</i>	gewone bodemkrabspin
<i>Parasteatoda lunata</i>	prachtkogelspin
<i>Pardosa lugubris</i>	zwartstaartboswolfspin
<i>Pellenes tripunctatus</i>	driepuntspringspin
<i>Philodromus albidus / rufus</i>	bleke of bonte renspin
<i>Philodromus aureolus</i>	tuinrenspin
<i>Philodromus cespitum</i>	gewone renspin
<i>Pisaura mirabilis</i>	kraamwebspin
<i>Rhysodromus histrio</i>	heiderenspin
<i>Simitidion simile</i>	witvlekheidekogelspin
<i>Steatoda bipunctata</i>	koffieboonspin
<i>Tenuiphantes tenuis</i>	bodemwevertje
<i>Tetragnatha obtusa</i>	droogtestrekspin
<i>Tibellus oblongus</i>	gewone sprietspin
<i>Tmarus piger</i>	schorskrabspin
<i>Trachyzelotes pedestris</i>	stekelkaakkampoot
<i>Trochosa spec.</i>	wolfspinoort
<i>Xysticus cristatus</i>	gewone krabspin
<i>Zelotes petrensis</i>	steppekampoot
<i>Zelotes subterraneus</i>	Noordse kampoot
Aantal soorten:	43

Hoofdstuk 5

Amfibieën en reptielen

Evert Jan Kieft

Adder, foto: Niels Jansen

5.1 Algemeen

Dit jaar werd in het kader van het Beheer Open Ruimte (BOR) het oostelijk deel van het Park geïnventariseerd. Dit betrof een aantal stroken op het Deelense Veld, te weten aan de noordzijde omgeving Lammerfles, een aantal stroken ter hoogte van de Deelense Was en een aantal stroken globaal tussen de IJzeren Man en de Deelenseweg. Verder nog wat stroken oostelijk van de Kemperbergweg. Aangezien de totale oppervlakte te groot is om met de beperkte mankracht volgens de richtlijnen te inventariseren hebben we ons aanvankelijk erop gericht om de winterverblijfplaatsen te vinden op of nabij de stroken die in de planning lagen om te chopperen. Dit leverde één verblijfplaats

op in het zuiden van de Deelense Veld, waar op dat moment een mannetjes en vrouwtjes adder lagen te zonnen. Deze strook is op ons verzoek overgeslagen bij het chopperen. In oktober is op deze plaats weer een vrouwtje adder aangetroffen, kennelijk op die plaats terug om de winter door te brengen. Mooi dat er op ons verzoek rekening werd gehouden met deze verblijfplaats. Tijdens de verdere inventarisaties werden adders aangetroffen aan de noordwestelijke hoek van het Deelense Veld, in de omgeving van de IJzeren Man en in het centrum van het Park. Oostelijk van de Kemperbergweg werden adders en gladde slangen aangetroffen.

5.2 Amfibieën

In het verleden werd er iets meer aandacht geschonken aan reptielen dan aan amfibieën. Tot en met 2018 was daar wellicht ook niet echt een reden voor. De paddentrek kwam altijd op gang en wat later was er hier en daar gekrioel van jonge padjes en kikkertjes. Echter, in 2019 is de paddentrek op gang gekomen in de derde week van februari, waarna het weer is omgeslagen en het behoorlijk kouder is geworden. Dit hebben we uit publicaties gehaald. (ik had 't zelf gemist) Op plaatsen waar we vorig jaar behoorlijke aantallen jonge padjes c.q. kikkertjes aantroffen, konden we er nu met moeite een paar vinden. In december 2019 waren kikkers op sommige plaatsen nog actief te zien, dus voor het komende jaar is het weer spannend waar deze doelgroep ons mee gaat verrassen. Hopelijk is het weer ons (ik bedoel eigenlijk de amfibieën) goed gezind en wordt dat perfect voor de voortplanting van deze prachtige diersoorten, de amfibieën.

5.3 Vaste reptielenroutes Otterlose Zand-zuid Rob Versteeg

5.3.1 Algemeen

Ook in 2019 werden grofweg ten noorden van de Houtkampweg-west twee aan elkaar grenzende vaste routes op reptielen onderzocht. Op deze twee routes tellen we de reptielen conform landelijke inventarisatie-regels, per route 4x in de periode medio april t/m juni en 3x in de periode augustus t/m september.

Datum en omstandigheden reptielenroute 1 en 2

2019	route 1	2019	route 2
1	24-apr 15 grC - ZW-zwak - sluierbewolking	1	01-mei 18 grC - ZW zwak - half bewolkt
2	15-mei 14 grC - ONO matig - onbewolkt	2	22-mei 20 grC - ZZW zwak - vrij zonnig
3	29-mei 18 grC- NO zwak - onbewolkt	3	05-jun 21 grC - veranderlijk zwak - sluierbewolking
4	13-jun 19 grC - WZW stevig - wisselend bewolkt	4	19-jun 22 grC - veranderlijk zwak - half/zw bewolkt
5	06-aug 20 grC - ZW matig - wisselend bewolkt	5	14-aug 20 grC - ZW zwakmatig - half bewolkt
6	21-aug 21 grC - ZW zwak- onbewolkt	6	28-aug 25 grC - Z zwak - onbewolkt
7	10-sep 15 grC - ZW zwak - sluierbewolking	7	21-sep 23 grC - ONO zwak - licht-half bewolkt

Bij de zandhagedissen constateerden we hier in 2018 een dramatische afname gedurende het telseizoen en legden een mogelijk verband met de lange zeer droge en extreem warme periode in dat jaar. We merkten hierbij echter ook op dat tot een zekere conclusie komen niet mogelijk is, o.a. omdat de waarneemkans wellicht ook sterk van de (weers-) omstandigheden afhangt. We besloten toen dan ook met de opmerking dat we benieuwd waren naar wat 2019 aan waarnemingen zal opleveren.

5.3.2 Resultaten 2019

Zandhagedis

Zoals in 5.3.1 aangegeven suggereerden we een verband met de extreme droogte en zeer warme omstandigheden in 2018. De getelde aantallen in 2019 geven nu wat meer duidelijkheid en de verwijzing naar de weersomstandigheden wordt hiermee versterkt. In de vergelijking hieronder van het totaal aantal getelde adulte zandhagedissen vanaf 2017 zien we eerst een sterke achteruitgang in het jaar van de 'droogte' (2018). In 2019 blijken de totaalaantallen adulten nog iets verder gezakt, maar zeker niet meer zo extreem. Wel duidelijk is dat we het zeer lage aantal getelde juvenielen in 2018 terugzien in het geringe aantal waargenomen subadulten (de jongen van het vorige jaar) in 2019. Het lijkt er dus op dat de omstandigheden (droog en heel warm) in ieder geval een sterke negatieve invloed heeft gehad op de reproductie. En naar we aannemen met name in de ei-fase.

Overzicht totalen zandhagedis per teljaar 2017-2019

2017 route 1	2018 route 1	2019 route 1
<i>totaal</i>	<i>totaal</i>	<i>totaal</i>
adult m/v 63	adult m/v 52	adult m/v 41
subadult 34	subadult 17	subadult 2
juveniel 13	juveniel 1	juveniel 9

2017 route 2	2018 route 2	2019 route 2
<i>totaal</i>	<i>totaal</i>	<i>totaal</i>
adult m/v 208	adult m/v 87	adult m/v 77
subadult 150	subadult 82	subadult 4
juveniel 103	juveniel 3	juveniel 49

Hazelworm

Tijdens de tellingen hebben we dit jaar géén hazelwormen waargenomen. De laatste jaren zien we wel veel wroetsporen van wilde zwijnen. Niet onmogelijk dat die uit zijn op zo'n lekkere hazelworm-snack.

Gladde slang

Op route 1 troffen wij één adulte gladde slang aan op de 5e telling (6 augustus). Dit exemplaar bleef daar tot minstens 14 augustus, toen we vóór aanvang van de andere telroute deze plek nog even 'checkten' (locatie: dichtbij route 2).

Op route 2 vonden we één adult tijdens de 3e telling (5 juni) en één adult tijdens de 6e telling (28 augustus).

Achteraf werd aan de hand van het patroon achter de kop vastgesteld dat het drie afzonderlijke individuen betrof.

5 juni 2019 - gladde slang Otterlose Zand-zuid,
foto: Rob Versteeg

Hoofdstuk 6

Vleermuizen

Arjen en Petra Wardenier

6.1 Inleiding

In 2019 is het subcoördinatorschap na het vertrek van van Tom Dekker overgenomen door Petra en Arjen Wardenier. Daarnaast werd de vleermuisgroep (VleGro) in 2019 aangevuld met Timo Boon, waarmee het aantal enthousiaste vleerders op acht komt.

In 2015 is begonnen met de zomertelling m.b.v. de batlogger, een apparaat dat vleermuisgeluid opneemt, registreert en analyseert. Hiermee is een start gemaakt met de inventarisatie van vleermuizen in bepaalde delen van het park in de zomer. Een zomertelling van vleermuizen wijkt volledig af van de wintertelling. In de zomer zijn de dieren actief om te jagen, socialiseren, het krijgen en grootbrengen van de jongen en in de late zomer de paring. De dieren huizen in bomen, gebouwen, onder bruggen en op vele andere plekken, waar ze de dag veilig kunnen doorbrengen. Dit hoeft lang niet iedere dag dezelfde plek te zijn. Soms zijn ze met meerdere samen, soms verblijven ze er alleen of zelfs met grote groepen (kraamkolonies). Omdat de dieren zich overdag niet laten zien, wordt er in de zomer meestal in de late avond geteld. Een andere optie is een telling in de vroege ochtend, bij het terugkeren naar de slaappleaats. Het Park sluit echter voor of met zonsondergang en dit heeft In 2017 en ten dele ook in 2018, de zomerinventarisatie in de weg gestaan. Er zijn geen gegevens geregistreerd. In 2019 heeft het Park ons echter de mogelijkheid gegeven om meerdere avonden in juli te kunnen tellen, waardoor we een mooie basis hebben kunnen leggen voor een verdere trendanalyse.

Aangezien het donker is en de dieren niet rustig wachten totdat wij ze geteld hebben, is inventarisatie alleen mogelijk met behulp van goede apparatuur, zoals de bovengenoemde batlogger. Helemaal klakkeloos aannemen wat het apparaat aangeeft, is er echter niet bij. Om betrouwbare informatie te kunnen opnemen in een analyse, moet de informatie door deskundigen worden geverifieerd. De VleGro heeft echter niemand die echt als deskundige te boek staat, maar met de komst van Timo Boon, die voor zijn werk veel met het apparaat werkt en ook veel ervaring heeft met het beoordelen van de resultaten, komen we een heel eind!

6.2 Wintertelling

De wintertelling werd ook dit jaar weer uitgevoerd door twee deskundigen van de Vleermuisgroep Gelderland (VleGel), Gerhard Glas en Ruud Kaal. Voor de winter zoeken de vleermuizen een plek op om te kunnen overwinteren. Aan welke eisen een overwinteringsplek moet voldoen is nooit helemaal met zekerheid te zeggen. Vaak is echter wel de temperatuur constant (daalt niet of nauwelijks onder het vriespunt), is er weinig tocht en is het er enigszins vochtig. De hartslag en de lichaamstemperatuur van de vleermuizen daalt en het metabolisme vertraagt tot bijna niets. De winterslaap maakt het 'redelijk' makkelijk om vleermuizen te tellen. Ze zijn immers niet mobiel en ze kunnen gewoon overdag worden gevonden. Om de dieren te vinden, moeten de tellers zich echter wel in allerlei bochten wringen. In bunkers, in (voer)kelders, onder bruggen en zelfs in een rioolbuis wordt gezocht naar vleermuizen in winterslaap. De dieren kruipen soms helemaal weg in een gat of spleet, achter een plank of kruipen in een richel. Aangezien ze in diepe rust zijn, heeft gebruik van een batlogger geen zin. Tellen kan alleen visueel, dus is een goede zaklamp of hoofdlamp een eerste vereiste. Verder is het handig om een spiegeltje (op verlengstok) bij de hand te hebben, zodat het speuren naar vleermuizen op moeilijke plaatsen makkelijker wordt. Deze spiegel kan ook uitkomst bieden bij het determineren van de soort, want ook dat is lang niet altijd even makkelijk. Niet alleen de soms onmogelijke plaatsen waar ze zich ophouden, vormt een hindernis voor de determinatie, ook het feit dat ze soms volledig overdekt zijn met condens, helpt niet bij het bepalen van de soort. Dan kan een spiegel helpen om bijvoorbeeld de kleur van de vacht te zien op de buik, of de vorm van de neus. De deskundigen van VleGel hebben zoveel jaren ervaring dat het voor hen geen rocket science meer hoeft te zijn, maar ook voor hen blijven sommige vleermuizen onherkenbaar en worden ze geregistreerd als 'ondetermineerbaar'.

Een winterinventarisatie moet met beleid worden uitgevoerd. De vleermuizen mogen niet al te vaak in hun slaap worden gestoord, aangezien dat ze fataal kan worden. Harde geluiden, een tochtvlaag, licht, warmte en rumoer kan dusdanig storend zijn, dat

de dieren langzaam wakker worden. Daarom is het van belang de menselijke aanwezigheid tot een minimum te beperken en zo snel mogelijk een ruimte te inspecteren. Als determinatie van een soort ter plaatse lastig is, kan een foto uitkomst bieden.

Al vanaf 1991 zijn er gegevens over de aantallen winterslapende vleermuizen op Het Nationale Park De Hoge Veluwe. In onderstaande tabel zijn de resultaten van de laatste acht jaren opgenomen.

Meervleermuis, foto: Arjen Wardenier

Tellingen winterverblijven	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Baardvleermuis (<i>Myotis mystacinus</i>)	4	8	8	4	4	4	2	3
Franjestaart (<i>Myotis nattereri</i>)	25	17	25	21	29	29	39	25
Watervleermuis (<i>Myotis daubentonii</i>)	61	70	41	44	47	62	74	54
Meervleermuis (<i>Myotis dasycneme</i>)	10	12	7	12	10	17	12	11
Gewone grootoorvleermuis (<i>Plecotus auritus</i>)	1	10	2	3	9	9	3	8
Gewone dwergvleermuis (<i>Pipistrellus pipistrellus</i>)	0	0	0	0	3	8	12	4
Ongetermineerd	5	2	4	3	0	2	1	0
<i>Totaal</i>	<i>106</i>	<i>119</i>	<i>87</i>	<i>87</i>	<i>102</i>	<i>139</i>	<i>137</i>	<i>105</i>

Winterslaapplaats	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
voerkelder Plijmen	-	3	0	2	3	-	1	1
voerkelders schuilkelder	-	1	0	0	1	0	2	3
bunker Koningsweg (naast Rijksarchief)	5	4	6	7	21	29	20	14
bunker Deelensche start	86	88	54	45	55	77	75	56
waterbassin Zinkgat (rioolbuis)	8	10	13	11	-	4	11	6
bunkertjes nabij waterbassin (Zwarte bergen)	7	13	14	22	16	20	16	21
zolder hondenkennels St. Hubertus	-	-	-	-	5	9	12	4
ijskelder St. Hubertus	-	-	-	-	1	0	-	-
<i>Totaal</i>	<i>106</i>	<i>119</i>	<i>87</i>	<i>87</i>	<i>102</i>	<i>139</i>	<i>137</i>	<i>105</i>

- = niet bezocht/geteld

Wintertellingen 2019

Arnhem, 11 maart 2019. Opgesteld: G.H. Glas

Inspectie op 24 januari 2019 van de objecten in Het Nationale Park De Hoge Veluwe, door G.H. Glas en R. Kaal (Vleermuiswerkgroep Gelderland) in gezelschap van J. Snoijink, A. en P. Wardenier (Fauna-werkgroep Vrijwilligers van De Hoge Veluwe) en van S. Brozius (De Hoge Veluwe) en een stagiair op de aanwezigheid van winterslapende vleermuizen. Voor resultaten van eerdere inspecties zie voorgaande verslagen.

In alle hoeken en gaten, foto: Petra Wadenier

1. Bunker 'Deelense Start'.

Aangetroffen werden 56 vleermuizen aangetroffen, ruim minder dan vorig jaar (75) vleermuizen, namelijk:

- 1 ex Myotis mystacinus/brandtii (baardvleermuis)
- 20 exx Myotis nattereri (franjestaat)
- 25 exx Myotis daubentonii (watervleermuis)
- 9 exx Myotis dasycneme (meervleermuis)
- 1 ex Plecotus auritus (gewone grootoorvleermuis)

Bij de meervleermuizen werd geen enkele chip gevonden; het in de nazomer van 2013 gemerkte dier uit de Wieringermeer lijkt dus niet meer teruggekeerd. Met de baardvleermuis en grootoorvleermuis waren nu wel weer vijf soorten present.

2. Schuilplaatsen nabij het waterbassin (Zwarte Bergen).

In de twee kleine betonnen schuilplaatsen samen, die in 2010 van deurtjes en wegkruipplanken zijn voorzien, werden nu bij elkaar 21 vleermuizen aangetroffen, namelijk:

- 1 ex Myotis mystacinus/brandtii (baardvleermuis)
- 3 exx Myotis nattereri (franjestaat)
- 12 exx Myotis daubentonii (watervleermuis)
- 2 exx Myotis dasycneme (meervleermuis, beide niet gechipt)
- 3 exx Plecotus auritus (gewone grootoorvleermuis)

3. De rioolbuis/waterafvoer rolbaan uitkomend in het bassin.

Deze kon ditmaal wederom worden geteld, aangetroffen werden slechts 6 vleermuizen:

- 1 ex Myotis mystacinus/brandtii (baardvleermuis)
- 1 ex Myotis nattereri (franjestaat)
- 4 exx Myotis daubentonii (watervleermuis)

Een vorig jaar door de storm gevelde berk die over de ingang lag, maakte de toegang voor inspectie gemakkelijker.

4. Bunker 'Koningsweg' naast het Rijksarchief.

Hierin werden opnieuw wat minder vleermuizen aangetroffen, namelijk 14:

- 1 ex Myotis nattereri (franjestaat)
 - 13 exx Myotis daubentonii (watervleermuis)
- Geen hiervan bevond zich in het 'buitenkeldeertje'.

5. Zolder voormalige hondenkennel Sint Hubertus.

Hier werden

- 4 exx Pipistrellus pipistrellus (gewone dwergvleermuis)
- aangetroffen.

6. Voerkelder De Schuilkelder.

In de aangebrachte wegkruipplanken werden;

- 3 exx Plecotus auritus (gewone grootoorvleermuis)
- aangetroffen.

7. Voerkelder Nieuwe Plijmen.

Ondanks dat het dak voor ongeveer een kwart is ingestort en er sneeuw 'binnen' lag, werd achter één van de twee aangebrachte wegkruipplanken toch nog;

- 1 ex Plecotus auritus (gewone grootoorvleermuis)
- aangetroffen:

Gelet op het succes van de vleermuisplanken is herstel van deze kelder hopelijk de bedoeling.

8. Voerkelder Oude Plijmen.

Evenals vorig jaar werden geen vleermuizen aangetroffen. Gelet op de talloze vlindervleugels op een strobaal wordt de kelder kennelijk in de zomer gebruikt door grootoorvleermuizen. Voor een eventuele zomerfunctie geldt hetzelfde advies als voor de andere voerkelders. Achterin werd een vrij verse dode en door een predator aangevreten das gevonden.

9. Voerkelder Kronkelweg.

Gelet op de deels vergane dakconstructie en de betrekkelijk hoge stenen wanden zou hier, als er geen andere plannen mee zijn, door toepassing van stalroosters een bestemming als winterkwartier gegeven kunnen worden.

10. Voerkelder Bunterbos.

11. Kelderruimten onder het terras van Jachthuis Sint Hubertus

12. Half ondergronds gebouwtje even ten westen van het Jachthuis.

De objecten 10, 11 en 12 zijn niet bezocht.

6.3 Zomertellingen

De bedoeling van de waarnemingen met de batlogger, tijdens de zomertellingen, is om een idee te krijgen welke vleermuizen in het park aanwezig zijn. Er werd gebruik gemaakt van een Batlogger M, welke alle geluiden opneemt. Deze geluiden zijn naderhand geanalyseerd.

Nb. Het weergeven van exacte aantallen waarnemingen heeft bij de inventarisaties van vleermuizen met een batlogger weinig zin, omdat dezelfde vleermuis meerdere keren kan zijn langs gevlogen, waarbij het geluid dus ook meerdere keren is opgenomen.

6.3.1 Wandelroute

Op 2 juli zijn tijdens een wandelroute rondom de vijver bij het Jachthuis Sint Hubertus 239 waarnemingen gedaan van 7 soorten (zie Figuur 1).

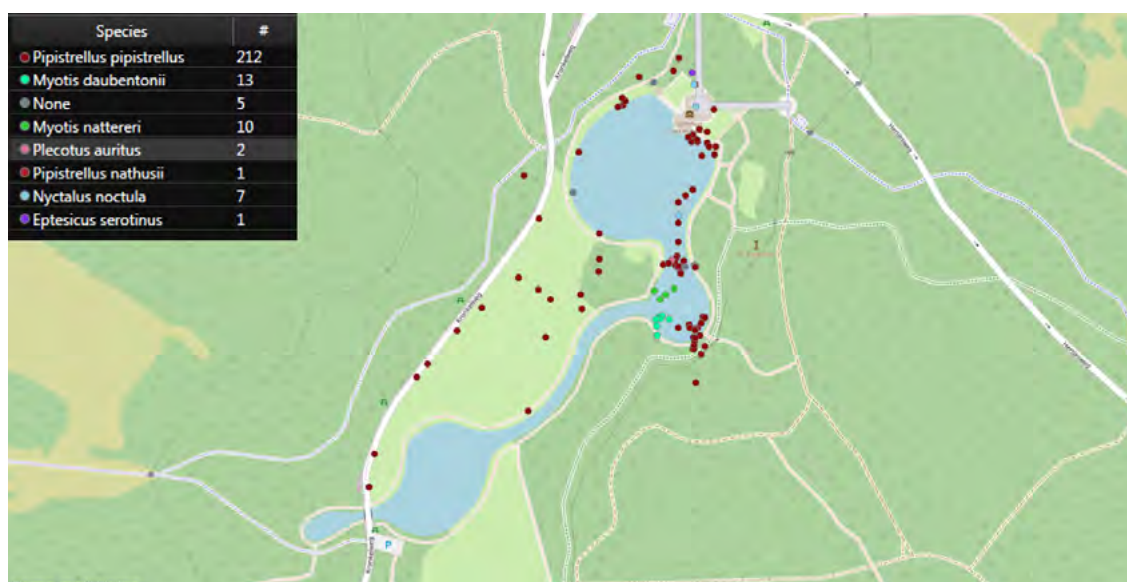
6.3.2 Fietsroute

Op 9 juli 2019 is de fietsroute gereden (zie Figuur 2).

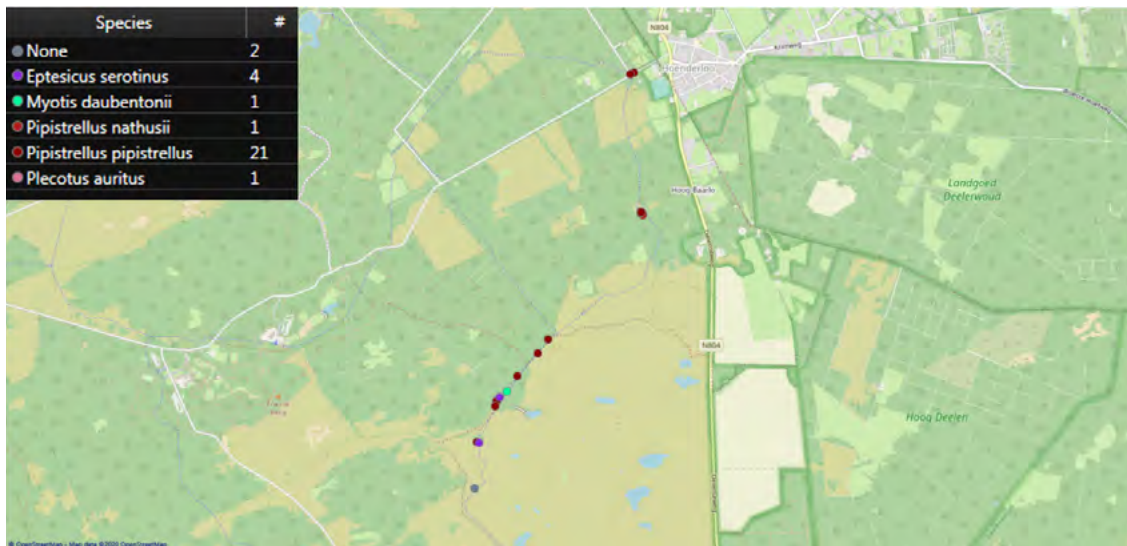
In totaal waren er 30 waarnemingen van 5 soorten vleermuizen.

6.3.3 Autoroute 1a en b

Start vanaf parkeerplaats noord van KröllerMüller museum naar Houtkampweg – rechtsaf tot Kronkelweg – linksaf tot Wetweg – linksaf tot Houtkampweg bij Otterlo – linksaf over de Houtkampweg tot de Kronkelweg – linksaf langs Pompgebouw en Sint Hubertus over de Hertjesweg – einde linksaf Prins Hendriklaan tot Hoenderloo – linksaf Houtkampweg en terug naar startpunt. In totaal zijn 117 waarnemingen gedaan van 7 soorten tijdens de gereden autoroute op 11 juli (zie Figuur 3).

Figuur 1: wandelroute afgelegd op 2 juli 2019

Figuur 2: fietsroute gereden op 9 juli 2019

Figuur 3: autoroute 1a&b gecombineerd gereden op 11 juli 2019

6.3.4 Autoroute 2

Start ingang Schaarsbergen – naar Kemperberg – Kompagnieberg – Reemsterweg heen en terug – Gymnasium vallei – tot parkeerplaats noord van KröllerMüller Museum en vandaar terug Gymnasium vallei – Reemsterweg heen en terug – Kompagnieberg – naar Schaarsbergen.

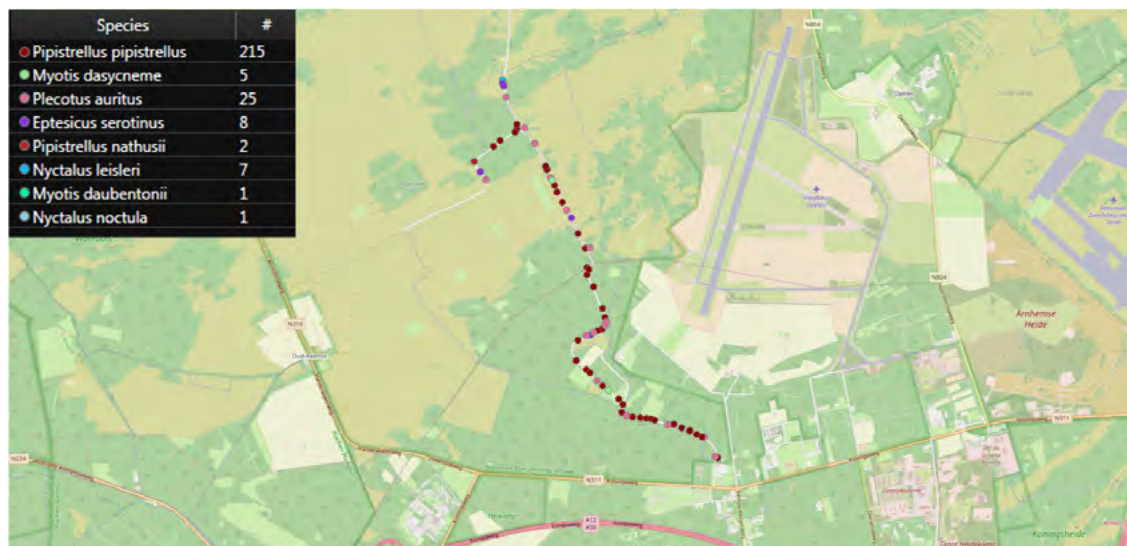
Op 25 juli is de autoroute 2 gereden. Er zijn hierbij 264 waarnemingen gedaan van vleermuizen, van 8 soorten (zie Figuur 4).

Samengevat in de tabel op de volgende pagina de aantallen en de soorten.

6.3.5 Inventarisatie Houtkampweg

Op verzoek van het Park is er in 2019 extra geïnventariseerd op de Houtkampweg (de beukenlaan bij ingang Otterlo). Het Park heeft onderhoud aan de beukenlaan gepland en wil graag informatie over het voorkomen van vleermuizen en eventuele verblijfplaatsen.

Er is op drie avonden bij zonsondergang gemonitord of er vleermuisactiviteit te meten was, of er verblijfplaatsen te vinden waren (uitvliegen uit boomholtes) en welke soorten er actief waren.

Figuur 4: autoroute 2 gereden op 25 juli 2019

Tabel 6.3.4 Vleermuizen zomertelling 2019

			2 juli 2019	9 juli 2019	11 juli 2019	25 juli 2019		
			Wandelroute	Fietsroute	Autoroute 1a&b	Autoroute 2	Per soort	
			Aantallen	Aantallen	Aantallen	Aantallen	Totaal	
Laatvlieger	Eptesicus	serotinus	1	4	11	8	24	Laatvlieger
Franjestaart	Myotis	nattereri	10				10	Franjestaart
Watervleermuis	Myotis	daubentonii	13	1	4	1	19	Watervleermuis
Meervleermuis	Myotis	dasycneme				5	5	Meervleermuis
Rosse vleermuis	Nyctalus	noctula	7		1	1	9	Rosse vleermuis
Bosvleermuis	Nyctalus	leisleri			2	7	9	Bosvleermuis
Gewone dwergvleermuis	Pipistrellus	pipistrellus	212	21	94	215	542	Gewone dwergvleermuis
Ruige dwergvleermuis	Pipistrellus	nathusii	1	1	1	2	5	Ruige dwergvleermuis
Kleine dwergvleermuis	Pipistrellus	pygmaeus			1		1	Kleine dwergvleermuis
Gewone grootoorvleermuis	Plecotus	auritus	2	1		25	28	Gewone grootoorvleermuis
Niet geïdentificeerd			5	2	3		10	Niet geïdentificeerd
<i>Totaal</i>			251	30	117	264	662	

Houtkampweg direct na ingang Otterlo

Er is vleermuisactiviteit gemeten op deze locatie. In eerste instantie leek het om een heel beperkt aantal te gaan van vooral de gewone dwergvleermuis.

Een enkele laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis en zelfs een kleine dwergvleermuis, zijn tijdens de inventarisaties gespot.

Het gaat hierbij vermoedelijk om een klein aantal foeragerende vleermuizen over de Houtkampweg. Echter op een tweetal (warme) avonden, eind juli, is een veel groter aantal gemeten van vooral de gewone dwergvleermuis. Het aantal registraties liep op tot over de 100.

Deze grote aantallen zijn gemeten op het voetpad rechts langs de weg richting het Centrum tussen de

bomen door, op meerdere plekken tegelijk.

Helaas zijn bij het posten tijdens twee avonden, geen verblijfplaatsen gevonden, terwijl het zeer waarschijnlijk is dat zich hier wel verblijfplaatsen bevinden. Het vinden hiervan is echter de bekende speld in een hooiberg en behoeft een veel grootschaliger onderzoek, gezien de grootte van het te verkennen gebied.

Houtkampweg nabij de afslag naar het Centrum

Op deze locatie is vleermuisactiviteit gemeten. Ook hier zijn een beperkt aantal, voornamelijk foeragerende vleermuizen geregistreerd.

In een separaat verslag zijn de tellingen opgenomen en aan het Park gepresenteerd.

Hoofdstuk 7

Boommarters

Olga van der Klis e.a.

7.1 Samenvatting

In 2019 zijn 2 nestbomen gevonden waarvan in slechts één boom de jongen geteld konden worden.

Wat is er gevonden:

Bij de Aenstoot een nieuwe verblijfsboom.

Bunterbos een bekende verblijfsboom met latrine.

Hubertus een bekende verblijfsboom was bewoond.

Bij de Landschappentuin een nieuwe verblijfsboom.

In het Otterlose Bos een bekende verblijfsboom met latrine.

Tegenover de Pampel een bekende verblijfsboom met latrine.

Reemsterbos een bekende verblijfsboom met latrine.

In de Schuit een bekende nestboom met 2 jongen.

Bij de Steynbank een nestboom met een onbekend aantal jongen.

7.2 Bespreking

Het boommarkerinventarisatieteam bestaat uit vijf personen; Olga van der Klis, René van Lopik, Jeannette Hoek, Lia Rijnveld en Petra Wardenier.

Willem van Wassenberg is gestopt omdat hij het niet naar tevredenheid kon combineren met zijn vogeltellingen. Petra stond te trappelen zich bij ons te voegen en heeft inmiddels heel wat uurtjes in het bos doorgebracht, maar heeft helaas (nog) geen boommarker gezien.

Diverse teamleden waren door verschillende oorzaken beperkt inzetbaar. Hierdoor is het resultaat wat magertjes.

Aenstoot

Bij de Aenstoot vonden Petra en Olga op 2 april bomen met veren aan de rand van het gat en veel veren op de grond. Op 8 april lag 500m verderop onder een grove den met een heel hoog gat en een flinke latrine. Op 24 april zijn we er met de hengcam naar toe geweest. Het gat zit erg hoog waardoor we niet goed in de holte konden kijken. Jongen hebben we niet gehoord. Aan een tweede inspectie zijn we niet toe gekomen.

Bunterbos

Op 18, 24 en 25 april zijn uitwerpselen gevonden onder een den in het Bunterbos. Op 30 april hebben Petra en Olga met de hengcam in de boom gekeken. Er was niets te zien of te horen.

Hubertus

Op 12 april zijn hier de eerste aanwijzingen gevonden, in de vorm van enkele uitwerpselen onder een bekende nestboom. Op 14 april lagen er ook resten van muizen onder. Op 16 april is Olga hier 's-avonds gaan hengelen. Ze hoorde een grommende marter en kon dus niet in de boom kijken. Bij een volgend bezoek zat er een fotograaf niet ver van deze boom af; niet voor de marter, maar voor een zwarte specht er vlakbij. Dit komt vaker voor dat een marter en zwarte specht dichtbij elkaar zitten en het zwarte spechtennest succesvol uitvliegt. Op 10 mei is er een nieuwe poging gedaan, maar helaas begaf de camera het. Naar later bleek een breukje in de kabel. Op 21 mei was de boom leeg. Het is aannemelijk dat hier een nestje heeft gelegen maar bewijs is er dus niet.

Landschappentuin

Op 24 april vond Olga de eerste bruikbare sporen in de vorm van veel uitwerpselen. Op 29 april hebben we een den met latrine gevonden. Het gat zit erg hoog. Pas op 1 juni is Olga ertoe gekomen om er met de camera heen te gaan, maar het gat bleek toch hoger te zitten dan gedacht. Landschappentuin en Bunterbos zijn vrij dicht bij elkaar, maar op geen van beide locaties is een nest vastgesteld.

Otterlose Bos

Door de minder goed bereikbare plek is Olga er op 26 mei pas toe gekomen te gaan kijken. Onder de bekende nestboom lag wel een latrine, maar het was niet waarschijnlijk dat er zich een marter in de boom bevond: er vlogen bijen af en aan.

Pampel

Tegenover de Pampel staat een flinke dikke beuk, waar meerdere keren een grote latrine onder heeft gelegen. We hebben hier alleen in 2012 met de apparatuur jongen gehoord, dankzij de lengte van Rick van Kesteren, die met enige moeite met de hengel vlakbij het gat kon komen om te luisteren. Ook dit jaar lag er weer langere tijd een latrine onder de boom, maar we hebben niet vast kunnen stellen of er jongen in de boom lagen.

Reemsterbos

Op 14 april vond René in het Reemsterbos de eerste uitwerpselen op het pad. Op 20 april zag hij haren aan de rand van het gat. Op 20 mei zijn René en Olga er met de camera geweest. We zagen een volwassen marter, maar hoorden geen jongen. Verder is bij deze boom geen actie ondernomen. Elders in het zuiden zijn net als in andere jaren nestkasten door de marter gepredeerd.

Schuit

Op 12 april lag er één uitwerpsel in een oksel van een bekende nestboom, maar niets onder de boom. Tot begin mei bleef het onduidelijk of deze boom wel echt bewoond was. Op 17 mei lag er een moeder met jongen in de boom. Op 26 mei kunnen er dan toch twee jongen geteld worden, terwijl de moeder aan het jagen is. Dit is daarmee de enige nestboom waarvan het aantal jongen bekend is.

Steynbank

Op 30 april vonden we enkele uitwerpselen onder de nestboom van 2018. Op 5 mei zijn Lia en Olga met de camera gaan kijken: We hebben een moeder gezien, maar het was niet te zien of er jongen bij lagen. Moekje bleef heel rustig: ze knipte een paar keer met haar koplampjes, maar leek er verder geen hinder van te hebben.

7.3 Waarnemingen

10 juni: Langs de N304, ter hoogte van de Oase, volwassen mannetje, verkeersslachtoffer.

Aan diverse kanten van het Park zijn steenmarters als verkeersslachtoffer gevonden, onder andere op 21 september bij museum Deelen.

Inspectie met een 'hengcam', foto: Petra Wardenier

Kuifmees, foto: Wim Weenink

Hoofdstuk 8

Vogels

René van Lopik e.a.

8.1 Inleiding

In 2019 zijn er totaal 12 BMP-plots in het Park op broedvogels geïnventariseerd, acht door leden van Faunawerkgroep en 4 door Rob Vogel van Sovon. Van alle dit jaar onderzochte plots zijn de gerapporteerde BMP waarnemingen ingevoerd in de vogel database van Sovon. Alle plots zijn in het Sovon Avi-systeem geclusterd. De resultaten van dit Broedvogel-Monitoring-Project worden in paragraaf 10.2 beschreven.

Ook dit jaar zijn de klapeksters in de winter geïnventariseerd en de nachtzwaluwen in mei en juni.

Naast het systematische broedvogelonderzoek zijn losse waarnemingen gerapporteerd van vooral doortrekkers, zomer- en wintergasten. De belangrijkste waarnemingen zijn in paragraaf 10.5 vermeld.

8.2 Broedvogelonderzoek

Jan de Beer

BMP onderzoek van plots.

Voor de broedvogelinventarisatie van het hele Park in zes jaar is het gebied van het Park in BMP plots verdeeld. (zie figuur 10.2.1 en tabel 10.2.1). Dit jaar zijn er vier plots onderzocht door Rob Vogel van Sovon. Mede hierdoor konden dit jaar twaalf plots onderzocht worden, vier meer dan in 2017 en 2018.

Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd volgens de territoriumkarteringsmethode van Sovon (Aviplan) In de BMP A methode worden alle soorten geteld, in de BMP B methode wordt slechts een beperkt aantal minder algemene soorten geteld. Dit jaar zijn de plots op alle soorten onderzocht (BMP A).

Aan het BMP onderzoek hebben de volgende tellers meegewerkt: Eefje den Belder (EB), Jan de Beer (JB), Adriaan Guldemon (JG), René van Lopik (RL), Wim Janssen (WJ), Arnold Top (AT), Willem van Wassenberg (WA), Wim Weenink (WW) en Rob Vogel, SOVON (RV).

In de tabellen 10.2.2a en 10.2.2b worden de resultaten van de inventarisaties vermeld. Alleen in tabel 10.2a zijn de wetenschappelijke namen van de vogelsoorten vermeld.

In totaal zijn in 2019 2.995 territoria van 68 broedvogel soorten vastgesteld in het Park.

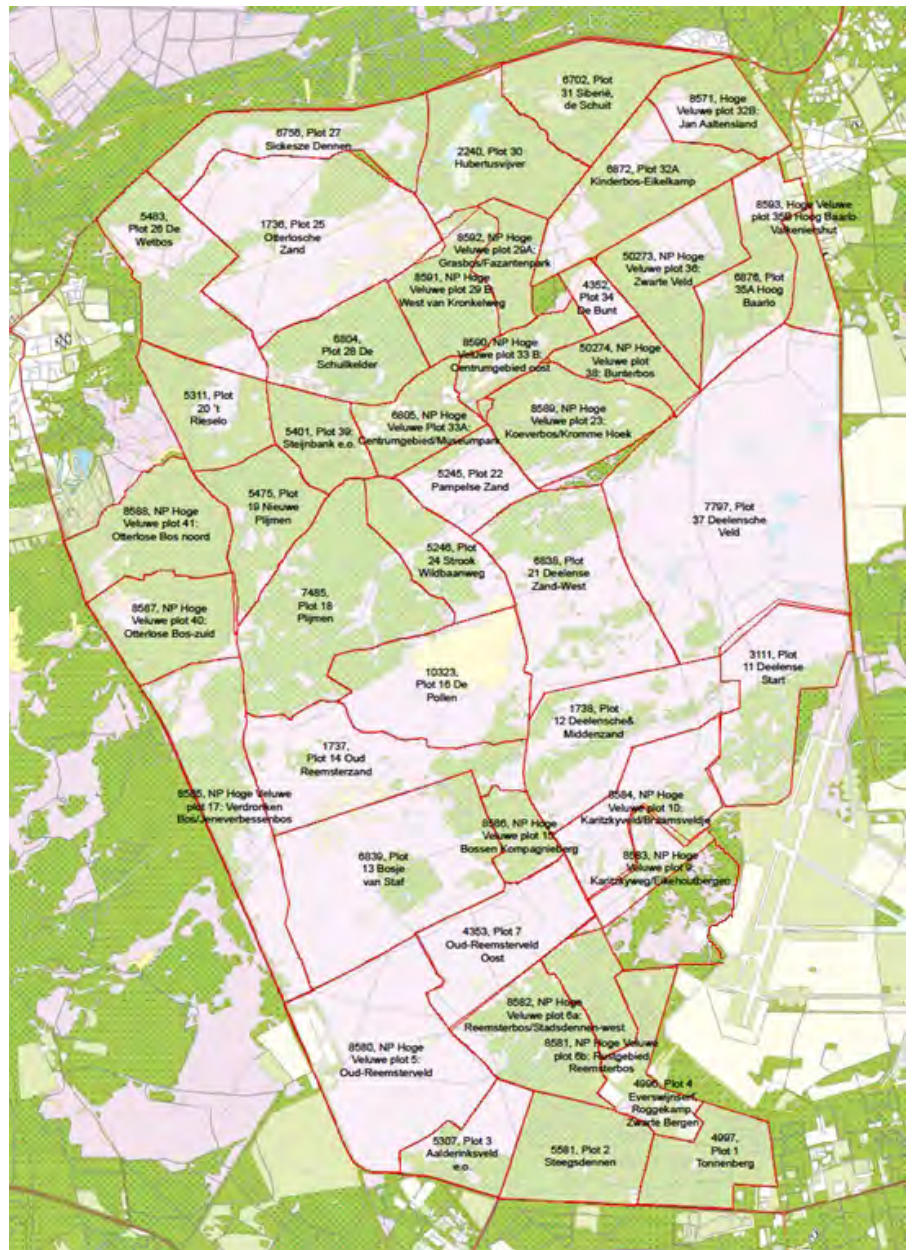
In 2018 waren dat 1.753 territoria van 66 soorten, en in 2015 3.014 territoria van 75 broedvogel (evenveel soorten als in 2014).

Hieronder bevinden zich 15 soorten van de Rode Lijst 2017.

Zoals uit tabel 10.2.1 is af te lezen is er nu nog maar één plot nooit geteld, namelijk rustgebied Koeverbos, Kromme Hoek (plot 23).

Raven

Bij het BMP onderzoek werd dit jaar één territorium van raven gevonden. Buiten de onderzochte BMP plots is wel een nest gevonden en zijn meerder waarnemingen van jongen doorgegeven. Hierdoor is het aannemelijk dat er drie tot vijf territoria zijn.

figuur 10.2.1 Ligging van BMP plots op De Hoge Veluwe

Tabel 8.2.1 Nummers, namen en inventarisatiejaren van BMP plots op de Hoge Veluwe

Plot-nr.	Sovon plot-nr.	Gebied	Opp. in Ha.	Geteld in	Telling 2019
1	4997	Tonnenberg	79,6	2011, 2012	-
2	5581	Steegsdennen, Autobos, Kemperberg	105,15	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
3	5307	Aalderinksveld, Klein Sint Hubertus	64,97	2011, 2016, 2017	-
4	4996	Everwijnsersf, Roggekamp, Zwarte Beergen	66,45	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
5	8580	Oud Reemst(erveld)	230,11	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2019	RV
6A	8582	Reemsterbos, Stadsdennen west	78,190	2012, 2019	RL
6B	8581	Reemsterbos, Stadsdennen oost	70,61	2015	-
7	4353	Oud-Reemsterveld oost (RG)	117,19	2019	RV
8	6695	Zinkgat e.o.	85,73	2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019	JG/EB
9	8583	Karintzkyweg, Eikenhoutbergen	46,64	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
10	8584	Karintzkyweg, midden Braamsveldje e.o.	110,12	2013, 2019	RV
11	3111	Deelense Start (RG)	141,06	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016	-
12	1738	Deelense en Middenzand	158,31	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2018	-
13	6839	Bosje van Staf e.o. (RG)	244,1	2015	-
14	1737	Oud-Reemsterzand, Gymnasiumvallei	158,61	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016	-
15	8586	Bossen west van Kompagnieberg	37,85	2011, 2016, 2017, 2018	-
16	10523	De Pollen	163,77	2012, 2019	RV
17	8585	Verdronken Bos, Jeneverbessenbos	162,41	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017	-
18	7485	De Plijmen zuid (RG)	211,29	2015	-
19	5475	Nieuwe Plijmen	86,54	2012, 2014	-
20	5311	Rieselo e.o.	86,23	2011, 2013	-
21	6838	Deelense Zand west, oost van Wildbaanweg (RG)	205,2	2015	-
22	5245	Pampelse Zand	67,87	2011, 2012, 2014, 2015, 2016	-
23	8589	Koeverbos, Kromme Hoek (RG)	132,47		-
24	5246	Strook langs de Wildbaanweg	82,91	2011, 2012, 2018	-
25	1736	Otterlose Zand	260,49	2011, 2012, 2014	-
26	5483	Geitenspoor, de Wetbos, De Aenstoot	134,69	2011, 2012	-
27	6756	Sickesze Dennen, strook tot Dienstgebouw	114,34	2015, 2016	-
28	6804	Schuilkeldergebied (RG)	106,31	2012	-
29A	8592	Grasbos, Fazantenpark	47,48	2013	-
29B	8591	Gebied west van Kronkelweg	86,03	2014	-
30	2240	Sint Hubertusvijver, Prima, Koekoek	135,45	2011	-
31	6702	Siberië, De Schuit	112,53	2013	-
32A	6872	Kinderbos, Eikelkamp, Westerflier	137,14	2013, 2014	-
32B	8571	Jan Aaltensland (RG)	69,3	2019	AT
33A	6805	Centrumgebied/Museumpark	68,15	2012, 2013,	-
33B	8590	Centrumgebied oost	53,8	2014	-
34	4352	De Bunt, open gebied	22,2	2011, 2016	-
35A	6876	Hoog Baarlo tot Deelense Veld, Weitje van de Pol	107,16	2013, 2014, 2018, 2019	WA
35B	8593	Hoog Baarlo Valkeniershut (RG)	34,36	2018	AT
36	50273	Zwarte Veld (RG)	113,83	2019	WA
37	7797	Deelense Veld	454,79	2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019	WW, WJ
38	50274	Bunterbos	53,69	2012, 2017	-
39	5401	Steijnbank e.o.	60,65	2012	-
40	8587	Otterlosche Bos zuid	98,15	2019	WJ
41	8588	Otterlosche Bos noord	100,85	2019	WJ
	xxx	= nog nooit geteld	5.358,5		

Eefje den Belder (EB)
 Jan de Beer (JB)
 Adriaan Guldemon (JG)
 Wim Janssen (WJ)

Geoske Sanders (GS)
 Gert Sleeuwenhoek (GE)
 Arnold Top (AT)
 Willem van Wassenberg (WA) en Tony van Wassenberg-Spans

Wim Weenink (WW)
 Rob Vogel (RV)
 René van Lopik (RL)

Tabel 8.2.2a Territoria van broedvogels in 2019

A alle soorten geteld

B een beperkt aantal soorten geteld

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Oud-Reem- sterveld	Reemster- bos west Stads- dennen	Oud Reem- sterveld oost	Zinkgat e.o.	Karintzkyweg Braamsveldje	De Pollen
plotnummer		5	6A	7	8	10	16
opp. in ha		230,11	78,19	117,19	85,73	110,12	163,77
BMP type		A	A	A	A	A	A
Sovonplot no.		8580	8581	4353	6695	8584	10323
inventarisator		RV	RL	RV	JG, EB	RV	RV
dodaars	Tachybaptus ruficollis	-	-	-	-	-	-
grauwe gans	Anser anser	-	-	-	-	-	-
nijlgans	Alopochen aegyptiacus	-	-	-	-	-	-
mandarijneend	Aix galericulata	-	-	-	-	-	-
wintertaling	Anas crecca	-	-	-	-	-	-
wilde eend	Anas platyrhynchos	-	-	-	-	-	-
kuifeend	Aythya fuligula	-	-	-	-	-	-
wespendief	Pernis apivorus	-	-	-	1	-	-
havik	Accipiter gentilis	-	-	-	-	-	-
sperwer	Accipiter nisus	-	-	-	-	-	-
buizerd	Buteo buteo	-	-	-	1	1	-
boomvalk	Falco subbuteo	-	-	-	-	-	-
kwartel	Coturnix coturnix	-	-	-	-	-	-
kievit	Vanellus vanellus	-	-	-	-	-	-
watersnip	Gallinago gallinago	-	-	-	-	-	-
houtsnip	Scolopax rusticola	-	-	-	-	-	-
holenduif	Columba oenas	1	-	1	2	1	-
houtduif	Columba palumbus	-	6	2	6	-	-
koekoek	Cuculus canorus	3	3	1	3	3	1
bosuil	Strix aluco	-	-	-	-	-	-
ransuil	Asio otus	-	-	-	-	-	-
draaihals	Jynx torquilla	-	-	-	1	2	-
groene specht	Picus viridis	2	-	-	-	-	-
zwarte specht	Dryocopus martius	-	1	-	-	-	-
grote bonte specht	Dendrocopos major	4	7	-	7	5	-
middelste bonte specht	Dendrocopos medius	-	-	-	-	-	3
kleine bonte specht	Dendrocopos minor	1	-	-	1	-	-
boomleeuwerik	Lullula arborea	6	3	3	-	11	20
veldleeuwerik	Alauda arvensis	68	1	35	-	34	25
boerenwaluw	Hirundo rustica	1	-	-	-	-	-
huiswaluw	Delichon urbica	-	-	-	-	-	-
boompieper	Anthus trivialis	11	13	3	27	19	11
graspieper	Anthus pratensis	16	-	12	-	1	1
witte kwikstaart	Motacilla alba	-	-	1	-	-	-
winterkoning	Troglodytes troglodytes	1	23	-	8	4	5
heggenmus	Prunella modularis	-	3	-	1	-	-
roodborst	Erithacus rubecula	1	31	-	11	4	8
gekraagde roodstaart	Phoenicurus phoenicurus	2	3	-	9	10	12
paapje	Saxicola rubetra	-	1	1	-	-	-
roodborsttapuit	Saxicola rubicola	17	-	12	3	11	10
tapuit	Oenanthe oenanthe	-	-	-	-	-	1
merel	Turdus merula	7	11	2	13	5	2
zanglijster	Turdus philomelos	2	5	-	7	1	-
grote lijster	Turdus viscivorus	2	4	1	4	2	5

soort, Nederlandse naam	soort, wetenschappelijke naam	Oud-Reem- sterveld	Reemster- bos west Stads- dennen	Oud Reem- sterveld oost	Zinkgat e.o.	Karintzkyweg Braamsveldje	De Pollen
plotnummer		5	6A	7	8	10	16
sprinkhaanzanger	Locustella naevia	-	-	1	-	-	-
grasmus	Sylvia communis	-	-	-	-	-	-
tuinfluiter	Sylvia borin	-	1	-	-	-	-
zwartkop	Sylvia atricapilla	3	9	1	11	5	-
fluiter	Phylloscopus sibilatrix	-	4	-	1	1	-
tjiftjaf	Phylloscopus collybita	-	3	-	1	2	-
fitis	Phylloscopus trochilus	5	37	-	31	12	6
goudhaan	Regulus regulus	-	16	-	1	-	3
vuurgoudhaan	Regulus ignicapillus	-	3	-	-	-	-
grauwe vliegenvanger	Muscicapa striata	3	1	1	-	1	-
bonte vliegenvanger	Ficedula hypoleuca	-	13	-	11	3	1
staartmees	Aegithalos caudatus	1	-	-	3	-	-
glanskop	Parus palustris	-	-	-	-	-	-
matkop	Parus montanus	-	1	-	-	1	-
kuifmees	Parus cristatus	-	7	1	7	2	17
zwarte mees	Parus ater	-	8	-	4	-	6
pimpelmees	Parus caeruleus	4	20	-	4	4	1
koolmees	Parus major	5	24	1	25	8	5
boomklever	Sitta europaea	1	8	-	7	-	-
boomkruiper	Certhia brachydactyla	3	5	-	12	4	3
wielewaal	Oriolus oriolus	-	-	-	1	-	-
grauwe klauwier	Lanius collurio	-	-	-	1	-	-
gaai	Garrulus glandarius	-	3	-	3	1	1
ekster	Pica pica	-	-	-	-	-	-
kauw	Corvus monedula	2	-	-	-	-	-
zwarte kraai	Corvus corone	1	-	-	1	-	1
raaf	Corvus corax	-	-	-	-	-	-
spreeuw	Sturnus vulgaris	2	-	2	-	-	-
vink	Fringilla coelebs	7	39	5	40	20	33
groenling	Chloris chloris	-	-	-	-	-	-
putter	Carduelis carduelis	1	4	-	-	-	-
sijs	Carduelis spinus	-	-	-	-	-	-
kneu	Carduelis cannabina	10	1	3	-	5	3
kruisbek	Loxia curvirostra	-	-	-	-	-	-
goudvink	Pyrrhula pyrrhula	-	1	-	1	1	1
appelvink	Coccothraustes Coccothraustes	2	-	-	2	3	-
geelgors	Emberiza citrinella	2	-	1	5	1	5
rietgors	Emberiza schoeniclus	-	-	-	-	-	-
<i>Totaal territoria</i>		203	324	88	292	188	190
<i>Totaal soorten</i>		33	35	21	39	33	27

Tabel 8.2.2b Territoria van broedvogels in 2019

Soort	Jan Aaltensland	Hoog Baarlo Weetje vd Pol	Zwarte Veld	Deelensche veld	Otterlosche Bos zuid	Otterlosche Bos noord	Rodelijst kwalificatie	Totaal territoria
plotnummer	32B	35A	36	37	40	41		Dit jaar getelde
opp. in ha	69,3	107,16	113,83	445,79	98,15	100,85		Plots
BMP type	A	A	A	A	A	A		
Sovonplot no.	8571	6876	50273	7797	8587	8588		
inventarisator	AT	WA	WA	WI, WW	WJ	WJ		
dodaars	-	-	-	6	-	-		6
grauwe gans	-	-	-	5	-	-		5
nijlgans	-	-	-	-	-	-		-
manderijneend	-	-	-	-	-	-		-
wintertaling	-	-	-	-	-	-	kwetsbaar	-
wilde eend	-	-	-	3	-	-		-
kuifeend	-	-	-	-	-	-		-
wespendief	-	-	-	-	-	-		1
havik	-	-	-	-	-	-		-
sperwer	-	-	-	-	-	-		-
buizerd	-	-	1	1	-	-		5
boomvalk	-	-	-	1	-	-		1
kwartel	-	-	-	1	-	-		1
kievit	-	-	-	2	-	-		2
watersnip	-	-	-	-	-	-	bedreigd	-
houtsnip	-	-	-	-	-	-		-
holenduif	4	3	2	-	1	2		17
houtduif	5	6	3	-	10	8		46
koekoek	-	4	1	8	1	1	kwetsbaar	29
bosuil	-	1	-	-	-	-		1
ransuil	-	-	-	-	-	-	kwetsbaar	-
draaihals	-	-	-	1	-	1	ernstig bedreigd	5
groene specht	-	2	-	-	-	-		4
zwarte specht	-	1	2	1	1	1		7
grote bonte specht	13	12	12	4	19	17		100
middelst bonte specht	-	-	-	-	1	-		4
kleine bonte specht	-	1	1	-	4	-		8
boomleeuwerik	-	2	5	9	1	4		64
veldleeuwerik	-	1	-	74	-	-	gevoelig	238
boerenwaluw	-	-	-	-	-	-	gevoelig	1
huiswaluw	-	-	-	-	-	-		-
boompieper	1	10	9	30	1	5		140
graspieper	-	3	1	40	-	-	gevoelig	74
witte kwikstaart	-	-	-	-	-	-		-
winterkoning	12	10	14	3	25	18		123
heggenmus	-	-	1	2	5	-		12
roodborst	18	12	13	3	52	38		291
gekraagde roodstaart	-	1	2	5	4	6		54
paapje	-	-	-	-	-	-		2
roodborsttapuit	-	2	4	30	-	-		89
tapuit	-	-	-	-	-	-	bedreigd	1
merel	16	12	6	10	28	28		140
zanglijster	8	6	1	3	12	11		56
grote lijster	2	5	2	9	3	2	kwetsbaar	41
sprinkhaanzanger	-	-	-	-	-	-		1
grasmus	-	-	1	5	-	-	bedreigd-	6
tuinfluit	-	2	3	2	-	-		8

Soort plotnummer	Jan Aaltensland 32B	Hoog Baarlo Weitje vd Pol 35A	Zwarte Veld 36	Deelensche veld 37	Otterlosche Bos zuid 40	Otterlosche Bos noord 41	Rodelijst kwalificatie	Totaal territoria Dit jaar getelde
zwartkop	15	14	11	11	28	25		133
fluitier	2	3	1	-	1	2		15
tjiftjaf	7	2	4	1	5	4		29
fitis	-	19	6	30	11	12		169
goudhaan	5	3	3	4	8	5		48
vuurgoudhaan	-	-	1	-	-	1		5
grauwe vliegenvanger	-	1	-	1	2	3	gevoelig	10
bonte vliegenvanger	3	7	2	1	9	12		62
staartmees	1	1	1	-	2	1		10
glanskop	-	2	-	-	8	5		15
matkop	-	-	-	-	-	-	gevoelig	2
kuifmees	1	3	-	2	11	9		60
zwarte mees	3	1	3	3	9	3	gevoelig	40
pimpelmees	9	6	4	1	11	10		74
koolmees	16	9	7	8	30	21		157
boomklever	10	3	4	-	18	11		62
boomkruiper	7	9	9	1	15	13		81
wielewaal	-	-	-	1	-	-	kwetsbaar	2
grauwe klauwier	-	-	-	2	-	-	bedreigd	3
gaai	1	4	2	-	5	6		26
ekster	-	-	-	-	-	-		-
kauw	-	-	-	-	-	-		2
zwarte kraai	-	-	-	-	1	-		4
raaf	-	-	-	-	1	-	gevoelig	1
spreeuw	-	-	1	1	-	-		6
vink	16	16	9	28	36	55		304
groenling	-	-	1	-	-	1		2
putter	-	-	-	-	-	-		5
sijs	-	-	-	-	-	-		-
kneu	-	2	-	13	-	1	gevoelig	38
kruisbek	-	-	-	-	-	-		-
goudvink	-	1	-	-	2	2		10
appelvink	1	-	-	-	3	2		13
geelgors	1	-	1	4	-	-		19
rietgors	-	-	-	1	-	-		1
<i>Totaal territoria</i>	<i>177</i>	<i>231</i>	<i>218</i>	<i>397</i>	<i>347</i>	<i>384</i>		<i>2.995</i>
<i>Totaal soorten</i>	<i>25</i>	<i>39</i>	<i>38</i>	<i>43</i>	<i>37</i>	<i>36</i>		<i>68</i>

Enkele opmerkingen bij dit overzicht:

De nachtzwaluwen zijn uit deze lijst gehaald omdat daar een apart sub-hoofdstukje aan geweid is. Omdat niet alle BMP plots ieder jaar geteld worden, en bij de nachtzwaluw inventarisatie niet per definitie de BMP plotgrenzen worden aangehouden, is het een discussie of deze inventarisaties moeten worden gescreend en ook in de onderzochte plots moeten worden opgenomen.

Het Deelense Veld is een belangrijk inventarisatie gebied dat ieder jaar geteld wordt. Daarom hebben we hier een overzicht ingevoegd van de resultaten door de jaren heen van dit plot (tabel 10.2.3), met dit jaar een record aantal waarnemingen, mogelijk mede door het waarnemerseffect.

Tabel 8.2.3: Broedvogels Deelense Veld Noord en Midden 2007-2019

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
dodaars	3	5	6	6	5	4	4	6	4	6	6	7	6
grauwe gans	3	4	5	5	4	1	4	5	3	3	5	4	5
nijlgans	-	-	1	-	1	1	-	1	1	1	1	-	-
wintertaling	2	2	1	1	-	1	2	1	1	3	-	1	-
wilde eend	5	8	7	4	6	8	9	9	5	7	4	4	3
slobeend	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	-	-
kuifeend	-	-	-	1	1	2	3	-	1	1	1	-	-
buizerd	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
boomvalk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1
kwartel	1	1	1	-	3	2	-	-	1	1	-	-	1
kievit	3	4	3	2	1	4	3	6	2	3	2	1	2
meerkoet	-	-	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
watersnip	1	1	2	2	1	2	3	3	2	3	2	3	-
wulp	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
holenduif	1	2	1	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-
houtduif	-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	1	-
koekoek	2	3	3	3	3	3	2	5	4	7	8	8	8
draaihals	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
groene specht	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zwarte specht	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	1	1
grote bonte specht	1	2	1	2	1	1	2	2	3	1	3	3	4
boomleeuwerik	4	-	2	3	2	8	7	9	4	6	1	8	9
veldeleeuwerik	56	50	50	57	69	69	52	60	54	49	54	78	74
boompieper	20	17	22	21	26	25	25	20	19	23	17	35	30
graspieper	54	45	45	44	41	41	40	27	43	33	41	51	40
witte kwikstaart	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
winterkoning	2	1	1	-	-	1	-	1	-	4	1	5	3
heggenmus	1	-	-	-	-	1	-	-	-	1	1	1	2
roodborst	2	3	2	3	-	3	4	4	-	5	8	5	3
gekraagde roodstaart	1	-	-	1	1	1	1	-	-	1	1	4	5
roodborsttapuit	18	12	19	16	26	16	23	24	17	27	21	26	30
merel	4	3	4	6	1	2	3	4	4	4	6	9	10
zanglijster	1	4	-	2	2	3	1	3	2	2	1	5	3
grote lijster	4	1	1	3	-	3	3	-	3	3	4	3	5
spotvogel	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-
grasmus	1	2	-	1	4	1	2	1	2	1	3	4	5
tuinfluiter	2	-	3	2	1	1	4	2	2	3	4	2	2
zwartkop	5	3	6	3	4	5	8	5	1	2	6	10	11
tjiftjaf	-	2	-	1	2	-	3	5	-	1	2	1	1
fitis	24	31	37	28	33	30	32	31	22	35	17	30	30
goudhaan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
grauwe vliegenvanger	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
bonte vliegenvanger	-	-	1	-	-	1	1	2	1	-	7	1	1
staartmees	1	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-
matkop	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
kuifmees	2	1	3	2	3	1	3	2	1	1	2	2	2
zwarte mees	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
pimpelmees	1	2	3	-	1	-	3	1	-	-	2	1	1
koolmees	2	5	6	9	4	12	8	5	7	5	7	8	8
boomkruiper	2	2	1	-	-	-	1	1	-	-	-	1	1
wielewaal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
grauwe klauwier	-	-	-	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
gaai	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
zwarte kraai	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
spreeuw	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
vink	16	11	15	11	23	16	16	16	18	16	18	28	28
groenling	-	1	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
putter	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
kneu	17	13	15	14	9	9	10	7	6	5	8	13	13
geelgors	12	8	3	8	11	10	7	5	2	1	3	4	4
rietgors	3	-	4	2	1	-	1	1	-	2	2	1	1
<i>Totaal soorten</i>	36	37	37	32	33	36	36	36	32	38	38	45	43
<i>Totaal territoria</i>	278	256	281	265	293	293	293	278	238	271	272	386	397

Opvallend is dat er wat meer bosvogels zijn geteld. Ook zijn vele soorten in gelijke aantallen gevonden in vergelijking met vorig jaar. Over de BMP vogeltellingen zal er ook van Sovon een rapport verschijnen dat verder ingaat op de waarde van biotopen van De Hoge Veluwe voor verschillende soortengroepen van vogels. De zeearend is dit jaar meerdere keren op het Deelense Veld waargenomen

De zeearend is dit jaar meerdere keren op het Deelense Veld waargenomen, foto's: Wim Weenink

8.3 Nachtzwaluwen

Jan de Beer

In principe in groepjes van twee personen worden vanaf 15 mei de nachtzwaluwen in het hele Park op zes late avonden geïnventariseerd. We hebben ook nog de beschikking over een reserveavond maar het was dit jaar niet nodig hiervan gebruik te maken.

Hieronder tabel 10.3.1 waarin per avond het aantal waarnemingen is geregistreerd. Duidelijk is het verband tussen weersomstandigheden en aantal koppels tellers (=aantal te lopen routes) en het aantal waarnemingen te zien.

Op grond van zingende exemplaren wordt vastgesteld hoeveel territoria er zijn. We gaan dus geen nestjes zoeken of iets dergelijks, we tellen de open ruimtes op nachtzwaluwen. En omdat nachtzwaluwen een nachtelijke levenswijze hebben horen we ze bijna niet bij onze reguliere tellingen overdag. Zoals de laatste jaren meestal het geval was hebben ook dit jaar de eerste twee nachtzwaluwellingen onder slechte omstandigheden plaatsgevonden. Wie regelt dat toch ieder jaar weer?

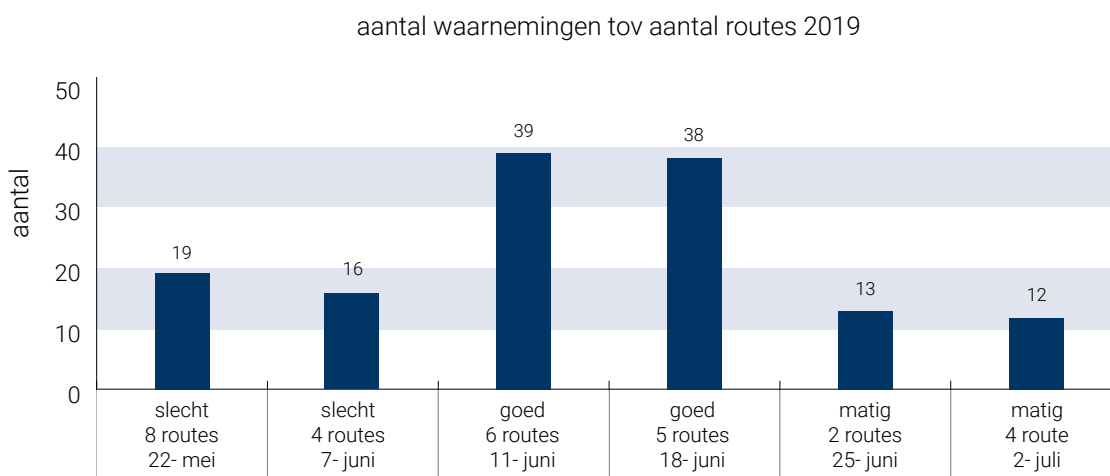
Op de eerste dinsdag na 15 mei dit jaar 21 mei was de temperatuur 10 graden en viel er een lichte miezerregen. Toch

hebben we nog 19 territoria kunnen vaststellen, allemaal in het midden en zuiden van het Park. In het noorden was niets te beleven.

De tweede dinsdag kon er niet geteld worden in verband met de zwijntelling en de derde dinsdag was slecht weer en moesten we de telling afgelasten en verplaatsen naar de vrijdag, inmiddels 7 juni. Het had de hele dag geregend maar in de avond was het wel droog, maar koud. Er werden er 17 waarnemingen gedaan. Vervolgens waren er twee dinsdagen met redelijk goed weer en de laatste telling koelde het in de avond erg snel af zodat er alleen in het begin van de avond waarnemingen genoteerd konden worden.

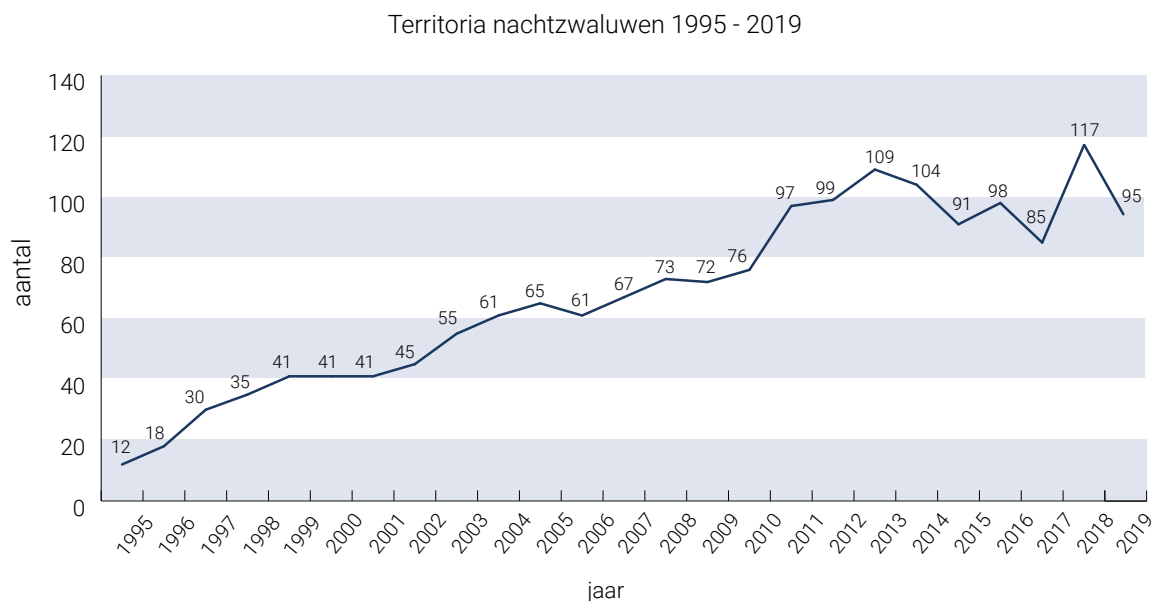
Uiteindelijk zijn er in vijf avonden zijn er totaal 27 routes gelopen en 137 waarnemingen gedaan resulterend in 95 territoria. Voor nog een paar vogelsoorten geldt dat zij nachtactief zijn, die worden als bijvangst meegenomen bij deze tellingen. Deze vogelsoorten worden juist veelal bij de reguliere BMP inventarisaties overdag niet waargenomen. Te denken valt daarbij aan: kwartel (drie waarnemingen), bosuil (twee waarnemingen), ransuil (één waarneming), kerkuil, houtsnip en watersnip (geen waarnemingen).

Tabel 8.3.1 waarnemingen in relatie tot aantal routes en weersomstandigheden in 2019:

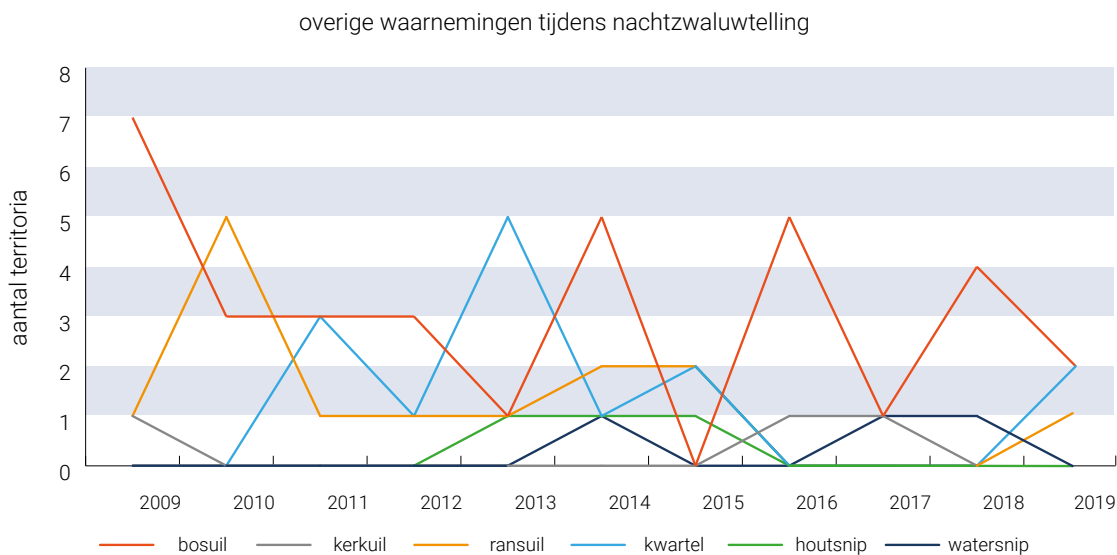
In tabel 8.3.2 is het aantal vastgestelde territoria van de nachtzwaluw door de jaren heen te zien. We volgen min of meer de landelijke trend waarbij de nachtzwaluw van een zeldzame vogel is toegenomen tot een vrij normaal voorkomende vogel en De Hoge Veluwe wel een hot spot is in Nederland.

Tabel 8.3.2 aantal territoria nachtzwaluwen: 95

Tenslotte is in tabel 8.3.3 de aantallen waarnemingen van de uilen en overige ook nacht actieve vogels te zien. Hieruit blijkt dat de waarnemingen gering in aantal zijn en te weinig zeggen over de absolute aantallen.

Tabel 8.3.3 waarnemingen uilen, snippen en kwartel vanaf 2009

Klapekster, foto: Wim Weenink

8.4 Klapeksters winter 2018-2019

Net zo als in andere jaren zijn ook dit jaar weer op twee momenten de klapeksters geteld in het Park. Onder het genot van een kop koffie op de verzamelplek verdelen we onder de aanwezigen de open stukken van De Hoge Veluwe, zodat we gebied dekkend kunnen inventariseren. Meestal in tweetallen soms met drie personen en ook iemand alleen, gaan er dan vooral lopend, soms op de fiets, door het afgesproken terrein deel op zoek naar klapeksters. Er worden altijd ook andere leuke waarnemingen gedaan en via de Whatsapp wordt contact gehouden met elkaar. Door velen wordt dit onderzoek graag gedaan.

De eerste teldag van dit seizoen was op 15 december 2018. Op deze dag werden twee klapeksters geteld, een mager resultaat. In het gebied 't Rieselo werd om 10.51 uur een klapekster gezien, en ook ten zuiden van de IJzeren Man, dus op het Deelense Veld werd om 13.50 een vogel gezien.

In het totaal dus 2 klapeksters op deze teldag.

De tweede teldag deze winter was op 16 februari 2019. Door verschillende mensen werd er vertrokken naar de diverse open velden in het Park. Het resultaat van deze telling was met in totaal 6 vogels veel beter dan van de telling in december.

Waarnemingen werden er gedaan op de volgende plekken:

De meidoorns langs de Reemsterweg op het Oud-Reemster Veld;

Otterlose Zand; 2 vogels waren te zien rond de Deelense Was en ook nog één bij de IJzeren Man; één vogel zat op 't Rieselo. Gezien de tijdstippen van de waarnemingen mag er vanuit gegaan worden dat dit 6 verschillende individuen waren.

8.5 Losse waarnemingen

In een jaar kunnen circa 150 vogelsoorten worden waargenomen in het Park. Dat gaat van soorten waar De Hoge Veluwe een substantieel deel van de Nederlandse populatie herbergt, zoals de nachtzwaluw, tot toevallig overvliegende vogels die geen specifieke binding met het Park hebben. Sommige van de doortrekkers, zomer of wintergasten zeggen wel wat over de aantrekkingskracht van het Park. Daarom worden ze hier vermeld. Hieronder een selectie uit de waarnemingen (volgorde volgens International Ornithological Committee), welke naast de BMP waarnemingen zijn gedaan.

- **grote zaagbek**
Drie vogels waren in februari en maart aanwezig in de vijvers bij Jachthuis Sint Hubertus.
- **zomertaling**
Een paartje was in april aanwezig in de Landschappentuin. Broeden werd niet vastgesteld.
- **zwarte ooievaar**
Op 3 juni vlogen er 3 exemplaren op vanaf het Deelense Veld.

- **grote zilverreiger**
In de wintermaanden is de grote zilverreiger een vaste gast geworden. Enkele exemplaren zijn gezien op het Deelense Veld of bij het Jachthuis Sint Hubertus.
- **groenpootruiter**
Zowel in het voorjaar als in de nazomer waren er drie vogels aanwezig langs de plassen op het Deelense Veld.
- **slangenarend**
Van half juni tot half augustus waren twee slangenarenden regelmatig aan het jagen in meerdere delen van het Park. Het betrof tweede kalenderjaar vogels.
- **bruine kiekendief**
Het Deelense Veld oefent aantrekkingskracht uit op kiekendieven. Van juni tot augustus waren tot twee vrouwtjes te bewonderen.
- **vale gier**
In de nacht van 9 op 10 juni heeft een exemplaar overnacht in het bosje van Staf.
- **kiekendieven**
Het was een slecht jaar voor kiekendieven in het Park. In de wintermaanden kon vaak maar één blauwe op een dag worden waargenomen. In tegenstelling tot voorgaande jaren waren er in de zomer geen langdurig pleisterende vogels aanwezig. Als doortrekker zijn ze wel waargenomen. Eén grauwe tot soms wel vijf jagende bruine.
- **zeearend**
In alle maanden van het jaar was deze vogel in het Park te bewonderen. Er zijn minimaal 5 verschillende exemplaren waargenomen. Interessant was de regelmatige aanwezigheid van paartje met nagenoeg adulte en een subadulte vogel. Deze vogels zwerven in de ruime omgeving van het Park rond. Soms overnachten ze in het Park.
- **rode wouw**
Dit jaar 3 waarnemingen van deze prachtige vlieger. Soms overtrekkend, maar ook foeragerend. Half juli werd er een juveniel exemplaar gezien.
- **zwarte wouw**
Een vogel vloog over in april.
- **middelste bonte specht**
Voor het eerst werd van deze soort een territorium vastgesteld binnen het Park en wel in het Otterlose Bos.
- **smelleken**
Een vrouwtje was de eerste drie maanden van het jaar aanwezig op het Deelense Veld.
- **boomvalk**
Was 2018 al een slecht jaar voor deze soort, in 2019 was het helaas nog minder. Vaak waren er maar 1 of 2 exemplaren aanwezig op het Deelense Veld. Het lage aantal libellen als gevolg van de droogte in 2018 zal daar debet aan zijn.
- **slechtvalk**
Het gehele jaar door kunnen slechtvalken worden gezien in het Park. Zowel mannetjes als vrouwtjes. In juli werden ook

juvenielen waargenomen. Maar er zijn aanwijzingen voor het broeden in het Park.

- **raaf**
Een echte specialiteit voor het Park. De raaf broedt op diverse plekken. En natuurlijk grote groepen pleisterende en overnachtende vogels.
- **matkop**
Deze soort wordt ook op De Hoge Veluwe steeds zeldzamer. Dit jaar slechts twee waarnemingen.
- **boomleeuwerik**
Een talrijke broedvogel op terreinen met een schrale begroeiing en verspreide vliegdenen.
- **beflijster**
Tijdens de voorjaars trek enkele exemplaren verspreid door het Park.
- **kleine vliegenvanger**
Een prachtig adult mannetje keerde in juni voor korte tijd terug op dezelfde plek als in 2018, bij de Kemperberg.
- **paapje**
Het paapje is een jaarlijkse doortrekker met dit jaar het maximaal getelde aantal van 4 stuks.
- **tapuit**
Eveneens een jaarlijkse doortrekker met op goede dagen groepjes tot circa 15 exemplaren.
- **duinpieper**
Deze voormalige broedvogel kan af en toe nog aan de grond gezien worden zoals een exemplaar in april op het Deelense Veld en in september op het Otterlose Zand.
- **rietgors**
Deze overwintert jaarlijks op het Deelense Veld met soms enkele tientallen exemplaren.

8.6 Rode lijstsoorten

Het Park heeft flink aantal rode lijstsoorten binnen haar grenzen. Hierbij wordt Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria gehanteerd.

Als broedvogel zijn aanwezig:

Ernstig bedreigd:

- **draaihal**
Wim Jansen heeft samen met Rob Vogel en Henk Sierdsema van Sovon Vogelonderzoek Nederland de gegevens van de Draaihalzen van afgelopen jaar op een rij gezet en komen op tenminste 8 Draaihalzen in het Park. Een fantastisch aantal. Het totaal voor het hele Park is waarschijnlijk zelfs nog wat hoger. Het gaat om tenminste 8 territoria met 3 zekere broedgevallen. Voor het hele Park (5400 ha) is de schatting van 9-12 territoria voor 2019 goed te verdedigen vinden Rob en Henk. Flinkte delen van het Park zijn immers niet (goed) bezocht en voor 8 uur 's ochtends mag men sowieso het Park niet in.

Bedreigd:

- watersnip
Dit jaar zijn er geen territoria vastgesteld.
- grauwe klauwier
Vijf territoria, die allemaal jongen 2 tot 4 jongen hebben groot gebracht.

Kwetsbaar:

- wintertaling
- koekoek
- torenvalk
- boomvalk
Broeden binnen het Park dit jaar niet aangetoond, maar wel voortdurend foeragerende vogels.
- wielewaal
- grote lijster

Gevoelig:

- raaf
- matkop
- boerenwaluw
- veldleeuwerik
Op De Hoge Veluwe is deze soort gelukkig nog een talrijke broedvogel.
- grauwe vliegenvanger
- graspieper
- kneu

De volgende soorten waren geen broedvogel, maar de volgende waarnemingen waren toch interessant.

Ernstig bedreigd:

- velduil
Een exemplaar werd in juni gezien op het Deelense Veld.

Bedreigd

- zomertaling
Geen zeker broedgeval, maar er was eind april een paartje aanwezig.
- tapuit
Een zingend mannetje op het Otterlose Zand. Broeden is niet vastgesteld.

8.7 Tot slot en vooruit

René van Lopik

Voor velen was het weer een mooi vogeljaar op De Hoge Veluwe en we hebben een aantal mooie resultaten. De actieve vogelaars die aan het einde van het jaar in de Faunawerkgroep zitten zijn: Jan de Beer, Eefje den Belder, Adriaan Guldemond, Wim Janssen,

René van Lopik, Arnold Top, Gerard Schilte, Jeroen Vorstman, Willem van Wassenberg, Wim Weenink en Andries Wink.

De meeste vogelaars hebben één of meerdere BMP plots voor hun rekening genomen. Een nieuw lid is zich in de methodiek aan het verdiepen en voor komend jaar worden alweer volop plannen gemaakt. En het is ook fijn om voor een aantal activiteiten als klapekster-telling gebruik te kunnen maken van de veldervaring van oud-leden van de werkgroep en soms ook van een natuurgids met vogelkennis. Tijdens de nachtzwaluwtellingen zijn er ook altijd wat mogelijkheden voor natuurgidsen om mee te gaan op de avondtochten in het Park. Jaarlijks worden hier afspraken voor gemaakt.

Veruit de meeste losse waarnemingen die in de database terecht komen zijn van Wim Janssen, die ook de paragraaf over deze waarnemingen voor zijn rekening heeft genomen. Wim is ook degene om de waarnemingen die in de database komen te beoordelen en te fiatteren.

Het vogelsysteem van Sovon is het rapportage systeem voor de BMP resultaten. Jan de Beer heeft van Sovon de autorisatie om in dit systeem te mogen werken voor het gehele grondgebied van de Hoge Veluwe. Dat we vanuit de sub-werkgroep vogels direct een aanspreekpunt hebben in het Sovon-systeem is heel makkelijk voor een snelle voortgang.

De foto's van vogels in dit verslag zijn gemaakt door ons lid Wim Weenink. Fijn dat hij ook dit jaar weer foto's voor dit verslag ter beschikking heeft willen stellen. Een visualisatie van afzonderlijke waarnemingen, die in tabellen in dit verslag staan. Maar voor die mooie beelden doen we het uiteindelijk, het genieten van vogels in een schitterende omgeving.

Zoals uit bovenstaand verslag al blijkt, dragen de vogelaars samen dit deel van de Faunawerkgroep. René van Lopik is de sub-coördinator vogels en aanspreekpunt voor en naar het Park. Maar samen maken we deze sub-werkgroep tot een succes. Voor de BMP zullen we komend jaar op vraag van het Park vooral de open gebieden gaan inventariseren. Maar naast deze plannen voor de BMP activiteiten willen we komend jaar ook meer gaan kijken naar een aantal vogelsoorten op de gehele Hoge Veluwe, zijn er plannen om meer samen te werken met Sovon en een vanuit Sovon gegeven deskundigheidsbevordering te organiseren, zowel wat betreft vogel waarnemingen als technische zaken ter verbetering van de BMP en Avi-map.

Naast dit jaarverslag over de vogels van De Hoge Veluwe zal er ook een verslag van Sovon verschijnen met als titel "Broedvogels van Het Nationale Park De Hoge Veluwe". Dit verslag maakt vooral gebruik van onze telgegevens tot en met 2019, maar komt ook met een interpretatie van die gegevens. En aanbevelingen voor de toekomst.

Hoofdstuk 9

Houtoogst

2019

Dirk de Lange e.a.

9.1 Houtoogstinventarisaties

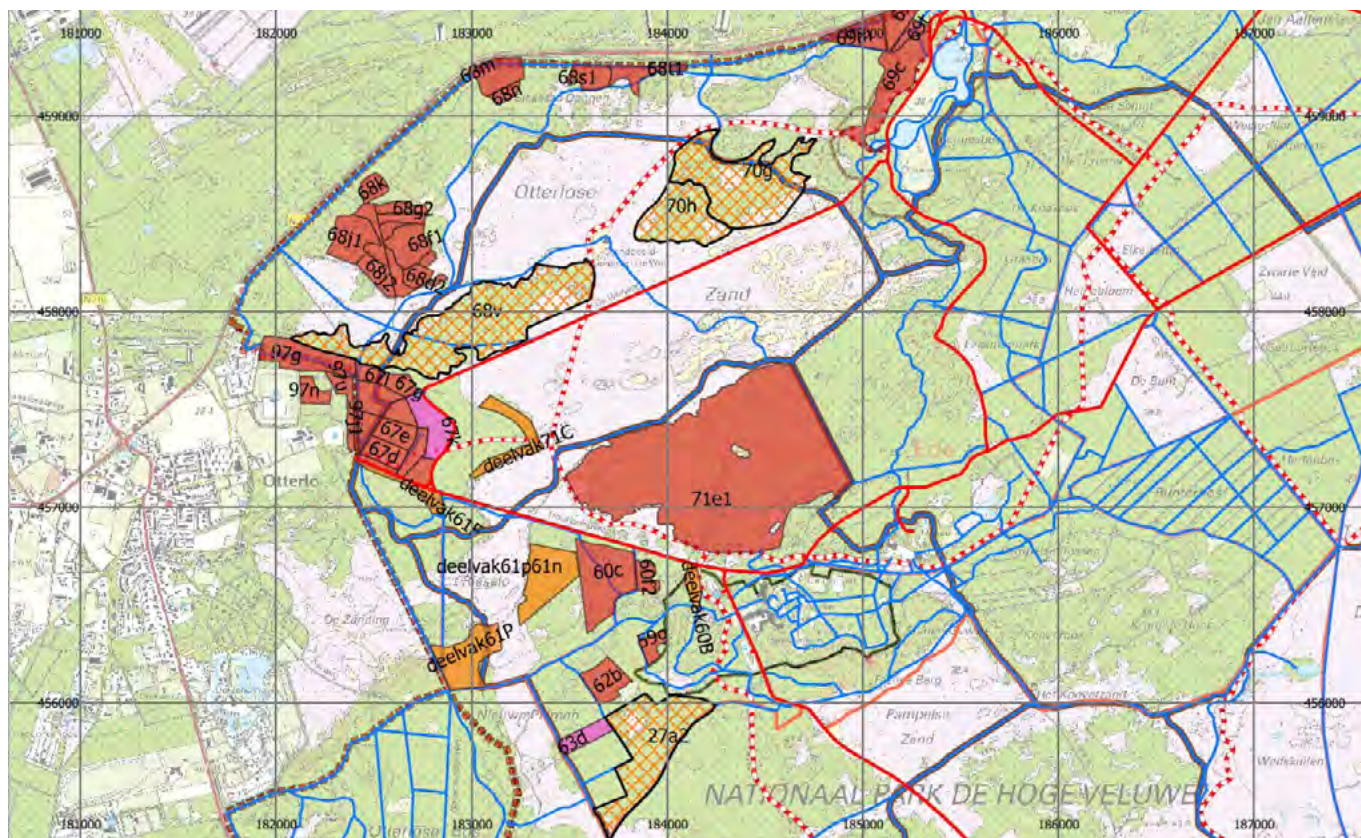
Voor het vijftiende jaar op rij zijn op verzoek van het Park door de vrijwilligers van de Faunawerkgroep de geplande houtoogstpercelen geïnventariseerd op natuurwaarden, voorafgaand aan de houtoogst-/kapwerkzaamheden en het verwijderen van krent/prunus.

De door het Park aangewezen houtoogstpercelen 2019 bevinden zich in het **noordwesten** van het Park en zijn ingetekend op onderstaand kaartje.

Enkele percelen bevinden zich buiten het raster van het Park bij Hoenderloo en zijn ook op het kaartje ingetekend.

In de te inventariseren percelen vielen ook kleinschalige kaalkapgebiedjes (groepenkap) die op het kaartje met blauw zijn aangegeven.

De (gebleste) bomen in de houtoogstpercelen werden vanaf half juli 2019 geveld en het hout was reeds voor het einde van het jaar uitgereden.

overzichtskaart houtoogst 2019

Mierenkoepel van rode bosmier, foto:Nina de Vries

9.2 Werkwijze van de inventarisaties

Ieder najaar ontvangen wij van het Park een overzicht met de te inventariseren percelen. Dit zijn de percelen waarin houtoogst of andere werkzaamheden zullen plaatsvinden. Deze percelen worden verdeeld onder de leden van de Faunawerkgroep. Vervolgens ontvangt ieder lid van de Faunawerkgroep van ons een kaartje met daarop zijn/haar te inventariseren gebied alsmede vier verschillende - voor dat jaar gemaakte - invulformulieren om de inventarisatiegegevens in te kunnen vullen. Net als in voorgaande jaren zijn de te inventariseren onderwerpen opgesplitst in grondhollen, mierennesten, horsten en boomholtes/spletten. Bij grondhollen valt bijvoorbeeld te denken aan hollen van konijn, das en vos. Bij boomholtes kan men denken aan vogels, vleermuizen en boommarters.

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de natuurwaarden bezoeken de vrijwilligers van de Faunawerkgroep hun te

inventariseren gebied meerdere malen in de late herfst, de winter en het voorjaar. Roofvogelhorsten, boomholtes en grondhollen worden meestal in de winterperiode gezocht/geinventariseerd. Mierenkoepels en mierennesten worden zoveel mogelijk in het voorjaar geïnvesterend.

De verdeling van de te inventariseren gebieden, het verstrekken van de gebiedskaartjes en het verwerken en - voor zover mogelijk - het controleren van de ingeleverde inventarisatieresultaten, wordt door ons zelf gedaan. Ook worden deze gegevens door ons in GIS overgezet zodat het Park ze gemakkelijk via het eigen GIS-systeem kan raadplegen. Op deze manier kan het Park bij het (laten) uitvoeren van werkzaamheden snel zien welke plekken en gebiedjes bijzondere aandacht behoeven of ontzien moeten worden in het kader van natuurbescherming.

Hoofdstuk 10

Samenvatting

Nina de Vries

Na de extreem droge en warme zomer van 2018 was 2019 voor alle waarnemers een spannend jaar.

Wat voor invloed had het weer gehad op de fauna van De Hoge Veluwe?

Met name bij de **dagvlinders** hadden de heidesoorten in 2018 een flinke dreun gekregen, dus de grote vraag was, hoeveel van deze soorten zullen we in 2019 nog zien? En als we ze al zien, in welke aantallen? Helaas werd 2019 inderdaad een rampjaar voor de heidesoorten. De belangrijkste waardplant van de heivlinder en kommavlinder (schapengras) had ernstig te lijden onder de droogte, waardoor er weinig voedsel voor de rupsen was te vinden. De aantallen vlinders van deze twee soorten waren dan ook aanzienlijk lager dan in de jaren voor 2018. Waarbij de kommavlinder een enorme terugslag had, hiervan werden er slechts 13 geteld op de routes (2018: 28; 2017: 88).

Nieuwe soorten werden er dit jaar ook gezien, warmteminnaars zoals de koninginnenpage (*Papilio machaon*), kleine parelmoervlinder (*Issoria lathonia*) en scheefbloemwitje (*Pieris manii*) werden ook op De Hoge Veluwe gespot. Een overtrekkende grote vos (*Nymphalis polychloros*) rustte net lang genoeg uit op het pad om door twee vlinderaars goed gezien te worden. Een leuke waarneming!

Ook in 2019 zijn er weer **libellen**-inventarisaties uitgevoerd in de gebieden Landschappentuin (22 soorten), Veentjeswei (18 soorten) en Deelense Was (20 soorten). De tellingen bij de IJzeren Man zijn dit jaar niet uitgevoerd, aangezien het ven al bij aanvang van het telseizoen bijna volledig droog stond.

Buiten de reguliere tellingen zijn er in 2019 totaal 64 'losse' waarnemingen ingevoerd in de database.

Vermeldenswaard hierbij zijn: 1x weidebeekjuffer (*Calopteryx splendens*) bij de Gietense Flessen; 1x zuidelijke heidelibel (*Sympetrum meridionale*) op het Oud Reemsterveld-oost en 3x zwervende heidelibel (*Sympetrum fonscolombii*), ten noorden van Houtkampweg-wet; Oud Reemsterveld-oost en het Middenzand.

De **overige insecten** is een breed spectrum van diverse soorten. Dit jaar speciale aandacht voor bijen, wespen en mieren; kevers; vliegen en muggen; wantsen en cicades. De sprinkhanen zijn dit jaar ook in dit hoofdstuk opgenomen. Met behulp van verschillende 'vangsthulpmiddelen' wordt er in wisselende

gebieden en in wisselende perioden gecontroleerd op voorkomen van verschillende families van deze overige insecten. Zo wordt meer inzicht in de biodiversiteit van het Park verkregen en kan het beheer, indien wenselijk, hierop worden aangepast.

De onderzoeken naar het voorkomen van **spinnensoorten** in het Park hebben een zoekend karakter. Dat wil zeggen dat we geen vaste routes of plekken hebben. Spinnen zijn niet de meest opvallende dieren van het Park en vaak moeilijk op naam te brengen. Ze spelen wel een belangrijke rol in het hele ecosysteem. Van de ca. 620 soorten die in Nederland voor komen zijn er in het Park nu 150 gevonden en gedetermineerd (2018: 122; 2017: 87 en in 2016 bij het begin van de telling 13 soorten).

Dit jaar is in het kader van het Beheer Open Ruimte (BOR) het oostelijk deel van het Park geïnventariseerd op reptielen. Dit leverde één verblijfplaats op in het zuiden van de Deelense Veld, waar op dat moment een mannetje en vrouwtje adder lagen te zonnen. Deze strook is op ons verzoek overgeslagen bij het chopperen. In oktober is op deze plaats weer een vrouwtje adder aangetroffen, kennelijk op die plaats terug om de winter door te brengen. Ook in 2019 zijn de reptielenroute op het Otterlose Zand gemonitord, in 2018 werd een dramatische afname gedurende het telseizoen op de reptielenroute geconstateerd, mogelijk gevolg van de lange zeer droge en extreem warme periode in dat jaar. Dit jaar is duidelijk dat het zeer lage aantal getelde juvenielen in 2018 terug te zien is in het geringe aantal waargenomen subadulten (de jongen van het vorige jaar) in 2019. Het lijkt er dus op dat de omstandigheden (droog en heel warm) in ieder geval een sterke negatieve invloed heeft gehad op de reproductie. En naar we aannemen met name in de ei-fase. Helaas is er in 2019 geen gelegenheid geweest om **amfibieën** te inventariseren.

In januari 2019 zijn de bekende verblijfplaatsen van winterslapende **vleermuizen** weer geïnventariseerd. Er werden 105 exemplaren (2018: 137) geteld, verdeeld over zes soorten (2018: 7). Daarnaast zijn er dit jaar meerdere zomertellingen gehouden met een batlogger. Dit om een idee te krijgen welke vleermuizen in het Park aanwezig zijn. Er werd gebruik gemaakt van een Batlogger M, welke alle geluiden opneemt. Deze geluiden zijn naderhand geanalyseerd. Tijdens een wandelroute werden 239 waarnemingen gedaan van zeven soorten, een fietsroute

leverde 30 waarnemingen op van vijf soorten en twee avonden 'autovleren' leverde in totaal 381 waarnemingen op met acht soorten.

In 2019 zijn twee nestbomen van **boommarters** gevonden, waarvan in slechts één boom de jongen geteld konden worden. Daarnaast zijn er twee nieuwe verblijfsbomen gevonden en een aantal bekende verblijfsbomen onderzocht.

In 2019 zijn voor de **vogel**inventarisaties van de 46 BMP plots er acht onderzocht door leden van de Faunawerkgroep en vier plots door Rob Vogel van Sovon. Mede hierdoor konden dit jaar twaalf plots onderzocht worden, vier meer dan in 2017 en 2018. Dit jaar zijn de plots op alle soorten onderzocht (BMP A). In totaal zijn in 2019 2.995 territoria van 68 broedvogelsoorten vastgesteld in het Park. In 2018 waren dat 1.753 territoria van 66 soorten en in 2015 3.014 territoria van 75 broedvogels (evenveel soorten als in 2014). Hieronder bevinden zich 15 soorten van de Rode Lijst 2017. Ook dit jaar zijn er weer op meerder avonden nachtzwaluwtellingen gehouden. Uiteindelijk zijn er op vijf avonden in totaal 27 routes

gelopen en 137 waarnemingen gedaan resulterend in 95 territoria. (2018: 117 territoria; 2017: 85).

Ook de jaarlijkse tellingen van de klapekster zijn deze winter weer gehouden, in totaal zijn acht exemplaren waargenomen.

Voor het vijftiende jaar op rij zijn de geplande **houtoogst**percelen door leden van de Faunawerkgroep geïnventariseerd op grondhollen, boomholtes, horsten en mierenkoepels. Dit gebeurt voorafgaand aan de houtoogst-/kapwerkzaamheden en het verwijderen van krent/prunus.

De door het Park aangewezen houtoogstpercelen 2019 bevinden zich in het noordwesten van het Park.

Ook op **Vliegveld Deelen** is dit jaar weer onderzoek naar verschillende diersoorten gedaan.

De vier dagvlinderroutes zijn gedurende het telseizoen weer meerdere malen bezocht (zie 1.5).

Daarnaast is er dit jaar voor het eerst naar spinnen gezocht (4.5) en zijn er waarnemingen van overige insecten vastgelegd (3.8).

Zwervende heidelibel Vliegveld Deelen foto: Nina de Vries

STICHTING HET NATIONALE PARK
DE HOGE VELUWE

Uitgave van:

Stichting Het Nationale Park
De Hoge Veluwe
Faunawerkgroep
Apeldoornseweg 250
7351 TA Hoenderloo
info@hogeveluwe.nl

hogeveluwe.nl